

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropská studia

Veronika Langerová

Krize českých tradičních stran

Analýza proměny českého stranického systému v letech
2010-2013

Bakalářská diplomová práce

Doc. Mgr. Pavel Šaradín Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Analýza proměny stranického systému v letech 2010-2013“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

Tímto bych chtěla poděkovat Doc. Mgr. Pavlovi Šaradínovi Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které napomohly k vypracování této bakalářské diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Teorie Giovanniho Sartoriho.....	7
1. 1 Teorie stranického systému dle Giovanniho Sartoriho.....	7
1. 2 Kritika Sartoriho typologie a odlišný pohled	12
1. 3 Přínos a zhodnocení Sartoriho typologie.....	14
1. 4 Volební volatilita	15
2. Charakteristika období před rokem 2010	19
2. 1 Dobový kontext před rokem 2010	19
2. 2 Zahraniční kontext	25
3. Parlamentní volby v roce 2010.....	27
3.1 Charakteristika povolební situace.....	27
3. 2 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho	32
3. 3 Volební volatilita sněmovní volby 2010	34
3. 3. 1 Čistá volební volatilita	34
3. 3. 2 Celková volební volatilita	35
4. Parlamentní volby 2013	37
4. 1 Charakteristika povolební situace.....	37
4. 2 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho	42
4. 3 Volební volatilita sněmovní volby 2013	45
4. 3. 1 Čistá volební volatilita	45
4. 3. 2 Celková volební volatilita	46
Závěr.....	48
Prameny a literatura	55
Seznam použitých zkratk, tabulek a grafů.....	64
Abstrakt	66
Abstract	67

Úvod

Parlamentní volby jsou v demokratických režimech základním nástrojem získání legitimacy politické moci.¹ Rakouský politolog a ekonom Joseph A. Schumpeter ve své knize *Kapitalismus, socialismus a demokracie* ztotožňoval demokracii se samotným konáním soutěživých voleb (Schumpeter 2004). Volby zajišťují výběr zastupitelů a vládnoucích, tudíž skrze samotnou volbu osob dochází k ustanovení systému reprezentace a zajištění přiměřené shody mezi vládou a preferencemi veřejnosti (Budget 2012). Občané vyjadřují své preference volbou kandidátů a politických stran s následky pro to, kdo bude vládnout a jaké veřejné politiky bude prosazovat (Linek, Lyons 2013: 11). Tudíž z toho plyne, že volby mají stěžejní roli v institucionálním schématu demokracie. Ale také musíme dodat, že se voliči nemohou rozhodnout podpořit stranu, která neexistuje, ale naopak se musí rozhodnout mezi těmi stranami, které ve volbách kandidují.²

Volby do Poslanecké sněmovny jsou voliči i politickými stranami vnímány jako nejdůležitější v českém politickém systému. Proto jsem si je zvolila, a to konkrétně v období 2010-2013. Tudíž se tato práce zabývá primárně proměnou českého stranického systému. Hlavní důvodem zvoleného úseku je, že český stranický systém byl považován za dlouhodobě stabilní, a to nejen v postkomunistickém kontextu (Linek, Lyons 2013: 14). Na základě tohoto tématu budu vycházet z teorie stranického systému dle Giovanniho Sartoriho. Tento významný italský politolog, a především autor teorie stranického systému, je považován za jednoho nejvýznamnějšího badatele politických věd 20. století (Collier, Gerring 2009: 331). Teorii stranických systémů prezentuje Giovanni Sartori ve své knize *Parties and Party System*, kterou publikuje roku 1976.³ Tato kniha patří k jeho nejuznávanějším pracím (Novák: 1997: 257). Jeden z českých politologů zabývajících se teorií politických stran či stranických systémů Maxmilián Strmiska poukazuje, že ačkoliv Sartoriho koncepce představuje určité nedostatky, jeví se jako těžce překonatelná, a proto jsem si ji zvolila a také se ji pokusím aplikovat na stranický systém České republiky.

¹ Resp. Zákonodárné a výkonné moci ve státě.

² Volbu strany ovlivňuje to, jaký je volič, ale i to jaké jsou strany, které o hlasy usilují (Downs 1957). A také samozřejmě hraje velkou roli, jakým způsobem se hlasuje. Možnosti jsou jak v zemích s poměrným volební systém a naproti tomu většinový volební systém.

³ V České republice vychází v roce 2005 v českém překladu.

Volby v roce 2010 vnesly do stability českého stranického systému výraznou proměnu v tom smyslu, že došlo k poklesu podpory dvou tradičních hlavních stran- Občanské demokratické strany (ODS), České sociální demokratické strany (ČSSD). A také jedna ze základních politických stran stranického systému se do Poslanecké sněmovny nedostala- Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL). Navíc do PS začaly pronikat nové strany. Vyznačovaly se kritikou korupčního prostředí a častých skandálů z řad vrcholných politiků, vymezovaly se proti dosavadnímu fungování české politiky. V roce 2010 zaznamenaly výrazný úspěch dvě nové strany- TOP 09, strana založená zkušenými politiky Karlem Schwarzenbergem a Miroslavem Kalouskem. První zisk ve volbách činil 16,70%. Další strana, která pokořila volební klauzuli, byly Věci veřejné (VV), strana vedená Radkem Johnem, který se vymezoval bojem proti „politickým dinosaurům“⁴ a zavedením přímé demokracie. VV uspěly s téměř 11%. Tehdejší prezident Václav Klaus označil výsledky voleb: „za politické zemětřesení, po němž nezůstal kámen na kameni“ (Hanley 2011: 116). O tři roky později se při předčasných parlamentních volbách situace v podstatě opakovala, jen s jinými aktéry. Do sněmovny se probjovaly dvě nové politické strany vedené známými českými podnikateli. Hnutí ANO Andreje Babiše se s 18,65% hlasů umístilo na druhém místě. Hnutí Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury získalo 6,88% voličských hlasů⁵. Tyto nové tři strany (VV, ANO, Úsvit) bývají politology považovány za populistické (Havlík 2014). Proč, vysvětlím v práci. Úspěch těchto formací bývá interpretován jako důsledek politické krize. Korupční skandály tradičních stran ukazují na propojování politiky s nelegálním financováním, tyto problémy vedou k poklesu důvěry občanů k politice jako takové. Voliči se tak často, kvůli neuspokojivému stavu politiky, obracejí k těmto novým politickým subjektům (Klíma 2013). Zajímavý pohled na tuto problematiku přinesl Sean Hanley, který tuto významnou změnu posiluje tvrzením, že nové strany jsou trvalým, avšak okrajovým rysem české politiky. Ale naopak dodává, že přestože jsou nové strany přítomné v každých volbách, jejich výrazný úspěch s kombinací neúspěchu podpory obou tradičních stran, činí především z voleb

⁴ http://zpravy.idnes.cz/analiza-veci-polo-verejne-a-lov-politicky-dinosauru-ppi-domaci.aspx?c=A100501_123725_domaci_kop

⁵ ANO i Úsvit jsou sice formálně na Ministerstvu vnitra vedeny jako hnutí, nicméně při uvažování o jejich vzniku, fungování a organizaci a při studiu jejich stanov vystupuje do popředí zásadní role jejich předsedů Babiše a Okamury, respektive jejich nejužšího vedení. Z hlediska fungování jsou ANO i Úsvit spíše vysoce centralizovanými politickými stranami (ANO, bude líp 2013k; Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury 2014).

2010 výrazný moment, což dále rozvedu v kapitole o parlamentních volbách (Linek, Lyons 2013: 15).

Tato podstatná změna byla pro mě primárním důvodem, proč jsem se rozhodla zvolit téma české politiky. Hlavním cílem práce je analyzovat změny, ke kterým došlo mezi volbami 2010 a 2013 ve vztahu k proměně stranického systému. Stanovila jsem si několik výzkumných otázek.

- Proč došlo ke krizi tradičních stran jako ČSSD, ODS?
- Jak moc se proměnil stranický systém v průběhu sněmovních voleb 2010-2013?
- Byly předčasné volby do Poslanecké sněmovny v roce 2013 navazující na volby v roce 2010- ve smyslu, že pokračovaly v tendencích destabilizace stranického systému a krize tradičních stran?

Základní interpretační rámec vývoje českého stranického systému je založen na zdůraznění organizační stability stran zastoupených v PS, stability jejich volební podpory a pozic ve stranickém systému a stálosti obsahu stranické soutěže v podobě rozporu levice a pravice. Až do sněmovních voleb 2010 se prvkům nestability nevěnovala výraznější pozornost. Tento uvedený interpretační rámec české politiky nás vede k tomu, že se zaměřím na prvky narušení této stability a také volatility, jelikož patří mezi indikátory oslabování a rozvolňování vazeb mezi voliči a stranami. Analýzou volební volatility je navíc podle Lukáš Linka možné odhalit, zda sněmovní volby opravdu představují narušení s předchozí stabilitou, který lze interpretovat na základě volebních výsledků, nebo zda volební chování ve volbách 2010 bylo volatilní v podobné míře jako v předchozích volbách. Proto při analýze budu vycházet především z volební volatility (Linek, Lyons 2013: 31). Data budu čerpat z knihy Lukáš Linka a Pata Lyonse *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990-2010*, která se stává důležitým zdrojem pro oblast výzkumu volebního chování. Pro sněmovní volby následující v 2013 budu opět čerpat z dat Lukáše Linka a jeho článku *Čistá a celková volební volatility v Česku v letech 1990-2013: stejný koncept, odlišná měření a podobné závěry?* Publikován v časopise Acta Politologica.

Svou práci budu strukturovat do čtyř kapitol. První kapitola se bude zabývat teorií stranického systému. Cílem této části je představit hlavní rysy Sartoriho

typologie stranického systému. Jelikož se tato práce primárně zabývá stranickým systémem ČR, budu se zabírat pouze soutěživými systémy a to konkrétně polarizovaným pluralismem a umírněným pluralismem, jelikož stranický systém ČR není dvoustranický, ale od svého počátku multipartistický. V dalších částech uvedu nejznámější kritiky a odlišné pohledy jak z českého prostředí, tak i ze zahraničí. Na závěr zhodnotím Sartoriho přínos jeho teorie stranického systému. Jelikož tato práce využívá volební volatilitu, budeme se jí věnovat v poslední podkapitole, této první části. V druhé kapitole s názvem *Charakteristika doby před rokem 2010* se budu zabývat, jak už z názvu kapitoly vyplývá, dobovým kontextem před sněmovními volbami v roce 2010. Abychom pochopili všechny okolnosti, které následovaly, musíme nejprve porozumět období těsně před, což začalo především vyslovením nedůvěry vládě Mirka Topolánka v roce 2009 a následným vytvořením úřednické vlády Jana Fischera. V této kapitole se zaměříme i na vznikající nálady ve společnosti proti tradičním politickým stranám, s čímž souvisí i vznik nových politických subjektů. Tento proces probíhal nejenom u nás, ale v i jiných částech Evropy. Proto se také budu zabývat popisem zahraničního kontextu. Tyto nálady nám dostatečně reflektují volby do Evropského parlamentu v roce 2009 a strany populistického typu, kterým v této době stoupají volební preference a voličská podpora. Ve třetí kapitole už přímo analyzuji parlamentní volby v roce 2010, kde se budu zabývat kontextem změn v českém politickém prostředí. Sněmovní volby rozeberu z hlediska volebních výsledků jednotlivých relevantních stran. Především se zaměříme na celkovou proměnu stranického systému dle teorie Giovanniho Sartoriho. A jak už jsem uvedla na začátku, budu především vycházet z dat volební volatility, abychom mohli potvrdit či vyvrátit stanovené výzkumné otázky. Čtvrtá kapitola bude rozebírat přesně totéž. Posuneme se však k parlamentním volbám 2013. V závěru zhodnotím výsledky vyplývající z analýzy sněmovních voleb 2010 a 2013, z hlediska uvedených parametrů.

Ke zpracování teoretické části mé bakalářské práce využiji především monografii *Strany a stranické systémy* od Giovanniho Sartoriho, jelikož mi slouží jako hlavní teoretický podklad. Sartoriho typologie stranických systémů, kterou v této knize definoval, je dodnes velmi často používána k rozlišení mechanismu fungování jednotlivých systémů. Sartori totiž pracoval, na rozdíl od jeho kolegů, se dvěma kategoriemi. Tou první byl počet stran v systému, což značilo stupeň

fragmentace systému. Na této proměnné vymezil tzv. formát systému. Druhým a významnějším kritériem pak byla podle Sartoriho dynamická složka- mechanismus systému. Právě toto kritérium určuje, jak systém reálně funguje a vymezuje tak typ systému.

Sartoriho typologie obsahuje jednorozměrné zjednodušení, kdy Sartori předpokládá, že se strany v systému vymezují na klasické socioekonomické ose pravice-levice, na což je nutné upozornit. I přes toto zjednodušení se jedná o typologii, ve které se Sartorimu podařilo učinit výrazný pokrok, když odlišil formát systému daný počtem relevantních stran od typu systému, odvozeného od stupně ideologické polarizace. I když Sartoriho aplikace na stranické systémy střední Evropy je dosti problematická, nebylo od jeho sepsání dosaženo jiných významnějších pokroků. Je to také dáno tím, že Sartori tuto teorii vypracovával v 70. letech, kdy byl politický kontext úplně odlišný od dnešního. Této problematice se věnuji v první kapitole, v rámci kritiků Sartoriho typologie. Maximilián Strmiska spolu s Petrem Fialou tuto problematiku reflektují v knize *Teorie politických stran*. Věnují se systémům politických stran na konci 20. století a perspektivám jejich výzkumů. Jednotlivě rozebírají typy Sartoriho typologie a doplňují jej svojí kritikou a vlastní perspektivou. V této kapitole jsou představeni i zahraniční kritikové. V druhé kapitole čerpám především z knihy *Záchrana státu* od Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka. Tato kniha, vydaná roku 2012, pojednává o úřednických vládách v kontextu České republiky a následně popisují a hodnotí vládu Jana Fischera. Dále jsem čerpala z knihy *Politika, jaká nemá být* od Petra Fialy, kde kriticky analyzuje úřednickou vládu Jana Fischera. Dále také z průzkumu veřejného mínění od Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR a z internetových deníků idnes.cz, ihned.cz a lidovky.cz z období 2009-2010. Ke zpracování praktické části mé práce podává informace o sněmovních volbách v roce 2010 kniha Stanislava Balíka *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Jedná se o ucelený zdroj o kontextu politické situace a také analýzy volebního procesu. Kniha obsahuje všechny informace potřebné ke zpřehlednění tématu voleb 2010. Další důležitý zdroj reflektující rok 2010 je kniha *Voliči a volby 2010* od již zmíněného Lukáše Linka a dalších autorů. Tato kniha vznikla z povolebních dotazníků. Analyzuje chování voličů ve volbách do Poslanecké sněmovny. Jedna samotná kapitola je věnována volební podpoře, kterou získaly dvě nové politické strany-TOP 09 a VV. Jako

poslední, neméně důležitý zdroj, kniha *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990-2010*, která se stává významným zdrojem pro oblast výzkumu volebního chování, publikovaná Patem Lyonsem a Lukášem Linkem. Velká část je věnována vysvětlení, proč jsou ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a ODS dlouhodobě volebně úspěšné, tyto strany jsou od počátků 90. let kontinuálně zastoupeni v českém parlamentu. A také na faktory, kterými jsou schopni vysvětlit stabilitu volební podpory jako např. konfliktní linie, levo-pravá orientace a stranické identifikace. Tato odborná publikace nabízí spoustu detailních analýz. V poslední kapitole, věnované parlamentním volbám 2013, čerpám především z knihy *Volby do Poslanecké sněmovny 2013* od Vlastimila Havlíka (2014). Vyskytují se v ní detailní analýzy volebních programů, předvolební kampaně, průzkumy veřejného mínění, výsledky voleb, přesuny hlasů a také na co se média zaměřovaly v rámci voleb. Poslední zdroj, který bych chtěla uvést jako primární je opět od Lukáše Linka *Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990-2013: stejný koncept, odlišná měření a podobné závěry*, článek publikovaný v roce 2014 pro internetový časopis *Acta Politologica*. Hlavním cílem tohoto článku je analyzovat volby z hlediska volatility volebního chování na individuální úrovni. Všechny knihy jsou důležitými a podstatnými zdroji pro tuto práci. Můžeme je označit jednoznačně za objektivní a spolehlivé.

1. Teorie Giovanniho Sartoriho

1. 1 Teorie stranického systému dle Giovanniho Sartoriho

Při vypracovávání své teorie stranických systémů navazoval Giovanni Sartori na Maurice Duvergera⁶ a Jeana Blondela⁷. Sartori se při vymezení stranického systému soustředí na dynamickou složku, když tvrdí, že stranický systém je přesně oním systémem interakcí vyplývajícím z mezistranické soutěže. Tedy jedna strana nemůže nikdy vytvořit systém, jelikož nemá interakci s ostatními. Sartori ještě uvádí systém státostrany, což je systém jedné strany, ale zdůrazňuje, že tato jediná strana potlačuje práva ostatních stran, a tudíž nemůže nikdy vytvořit stranický systém (Sartori 2005: 54-54). Michal Kubát ještě dodává, že nezbytný předpoklad pro existenci stranického systému (a) politické strany, které představují statickou složku, a dále (b) přítomnost vzájemných interakcí mezi nimi. Právě přítomnost vzájemných interakcí, které tvoří dynamickou složku systému, je klíčovým předpokladem stranického systému, protože bez vzájemných interakcí by se jednalo pouze o souhrn jednotek, nikoliv však o systém (Kubát 2004: 243). Při srovnání můžeme říct, že i Sartoriho definice nepřímo předpokládá existenci stran.

Relevance stran

Výchozím bodem Sartoriho typologie je určení počtu tzv. relevantních stran v systému. Sartori dále dodává, že součet všech přítomných stran v systému však není zcela bezvýznamný, neboť zhruba indikuje „rozsah fragmentace, koncentrace nebo rozptýlení politické moci.“ (Sartori 2005 :124) Podle Sartoriho kritéria počtu zůstává primární proměnnou, ale zároveň doplňuje, že musíme znát, které strany jsou relevantní. Také se musíme zajímat: Jaká síla dělá stranu relevantní a jaký stupeň slabosti ji činí nerelevantní? Z toho nám vyplývá, že Sartori nepracuje se všemi stranami, které jsou v daném systému skutečně přítomny, a jejich počet bychom zjistili mechanickým součtem, ale pracuje pouze se stranami, jež mají v daném systému určitou sílu, význam či potenciál. (Sartori 2005: 125-126) Síla strany je výrazem její volební síly, tudíž hlasy jsou přeměněny na mandáty, což nás vede

⁶ Sartori kritizoval Maurice Duvergera za tezi, jež počítala s neexistencí středu v politice. Podle Sartoriho středové tendence existují vždy (Sartori 2005: 423).

⁷ Blondel ve své klasifikaci počítal s průměrným procentuálním množstvím hlasů, Sartori na jeho přístup navázal, ale místo s hlasy, počítal s mandáty. Výsledkem bylo, že Sartori nedokázal rozdělit jednotlivé skupiny. Sartori tedy využil k uplatnění své typologie a správnému měření index fragmentace (Sartori 2005: 310-312).

k síle parlamentní strany, která je reprezentovaná silou v počtu mandátů (Sartori 2005: 126), což je třeba typické pro dolní komoru, například Česká republika. Následující krok je se zaměřit na stranu jako nástroj vlády. Musíme také dodat, že se bavíme o vícestranických systémech, u dvoustranických systémech by to bylo zbytečné. To, co tedy určuje relevanci je, zda strana může ve vícestranickém systému zastávat post koaličního partnera. Tzn., jestli disponuje koaličním potenciálem, nebo vyděračským potenciálem.

Nyní se podíváme podrobněji na obě pravidla. První pravidlo se týká koaličního potenciálu strany, respektive jejího koaličně vyjednávacího potenciálu. Podle tohoto pravidla není relevance dané strany určena její velikostí, respektive její silou vyjádřenou počtem mandátů, nýbrž její schopností vytvořit koalici.⁸ První pravidlo tedy zní: *„Malou stranu lze odečíst jako irelevantní, pokud zůstává během určité doby nadbytečná, tedy pokud není potřebná ani užitečná pro možnou koaliční většinu. Malou stranu je třeba naopak počítat, a to bez ohledu na její velikost, pokud se nachází v postavení, kdy je schopna po nějakou dobu a v nějakém časovém úseku určovat alespoň jednu z možných vládních většin.“*⁹ (Sartori 2005: 127) Naproti tomu musíme doplnit druhé pravidlo, které souvisí se situací, že strana nedisponuje koaličním potenciálem, ale vlastní tak velký počet mandátů, že významně zasahuje do fungování stranického systému. Tyto strany často patří k antisystémovým formacím.¹⁰ Hovoříme tedy o vyděračském potenciálu. Druhé pravidlo pro určení relevanci stran je formulováno následovně: *„Strana získává oprávnění být stranou relevantní, kdykoliv její existence nebo objevení se ovlivní taktiku stranické soutěže, a obzvláště tehdy, když změní směr soutěže na vládu orientovaných stran z dostředivého na odstředivý, ať už směrem doleva, doprava nebo oběma směry.“* (Sartori 2005: 128)

⁸ Ale jedná se o koalice ideově blízké.

⁹ Toto pravidlo má jedno omezení, vztahuje se jenom na strany, které jsou orientovány na vládu a jsou ideologicky možné pro další koaliční partnery (Sartori 2005: 127).

¹⁰ Definici antisystémové strany představím v části Polarizovaný pluralismus.

Formát a typ

Z předchozí části jsme se dozvěděli, že Sartori nepočítá všechny strany, které se vyskytují ve stranickém systému, ale operuje se stranami, jež jsou relevantní. Na této bázi rozlišuje sedm tříd, které jsou uvedené v tabulce 1., vyskytuje se v ní počet relevantních stranických systémů, ale i jejich síla.

Tabulka 1. Sartoriho klasifikace stranických systémů podle počtu relevantních stran

Třída	Počet stran
Jedné strany	Existuje pouze jedna strana
Hegemonní strany	Existence podřízených satelitních stran
Predominantní strany	Jedna strana dlouhodobě získává přes 50 % mandátů
Dvou stran	2
Omezeného pluralismu	3-5
Extrémního pluralismu	6-8
Atomizovaná	Velké množství malých stran

(Zdroj: Sartori: 2005: 130)

Jednotlivé třídy nám určují formát daného stranického systému. Na základě tohoto rozdělení lze klasifikovat stranické systémy, ale jsou zde mnohé nedostatky projevující se zejména na krajních kategoriích. První problém je u třídy jedné strany, kde „*pod rouškou početního kritéria zcela unikají všechny rozdíly a odlišnosti.*“ (Sartori 2005: 131) Druhá překážka se jeví na opačném konci, kdy není zcela jasné, jak od sebe odlišit třídy omezeného a extrémního pluralismu. Sartori tento problém vyřešil přidáním dalšího kritéria- ideologie. Respektive ideologická vzdálenost (stupeň polarizace) v případě stranických „systémů s více než jednou stranou“, či ideologická intenzita u „politických zřízení s jednou stranou“. (Sartori 2005: 132) U těchto tříd, kde se projevuje roztříštěnost stranického systému, situaci odráží situace segmentace nebo situace polarizace.¹¹ Tedy, když to celkově shrneme, kritérium počtu nám odráží pouze formát a jednoduchou klasifikaci na základě počtu relevantních stran, ale přidáním kritéria ideologie nám umožní zjistit rozsah polarizace, neboli intenzitu ideologie, čímž zjistíme vlastnost daného systému. Nyní se zaměříme na jednotlivé typy stranických systémů.

¹¹ Tj. ideologická vzdálenost, proto kritérium ideologie.

Polarizovaný pluralismus

Polarizovaný pluralismus se pojí s formátem extrémního pluralismu. Sartori operační vymezení stanovil mezi 5 až 6 stranami, a samozřejmě nesmíme zapomenout, že strany musí být relevantní (Sartori 2005: 136). Dále je definováno osm charakteristických znaků, jež vymezují polarizovaný pluralismus:

a) Přítomnost relevantních antisystémových stran, jež odmítají legitimitu režimu a stojí vůči němu v opozici. K této charakteristice je důležité vymezit definici antisystémové strany. Sartori rozlišuje mezi širší a užší definicí antisystémové strany. Bez ohledu na to ale mají antisystémové strany jedno společné: delegitimační vliv. Cílem není změna vlády, ale změna celého politického systému, a to prostřednictvím své cizí ideologie, kterou vyznává, což nám značí maximální ideologickou vzdálenost. Další předpoklad pro vymezení definice Sartori uvádí, že taktiky stran nejsou podstatné, což znamená, že antisystémová strana nemusí být stranou revoluční nebo extremistickou a může operovat jak uvnitř tak vně systému. Zdali je definiční ukotvení antisystémové strany dobře aplikované na konkrétní příklady, je předmětem mnoha kritik různých politologů.

b) Existence dvoustranných opozic. Zatímco jednostranná opozice stojí vždy nalevo či napravo od vlády a představuje tedy alternativu, v polarizovaném pluralismu existují dvě opozice, jež jsou vzájemně neslučitelné.

c) Metrický střed systému je osazen středovou stranou či koalicí a vláda čelí opozici zleva i zprava. Středová oblast se tak dostává mimo soutěž, což následně přispívá k odstředivým tendencím a také napomáhá nemírné a extremistické politice.

d) Přítomnost silné polarizace, jejímž důsledkem je hluboké štěpení, nízká míra konsensu a malá legitimita systému, která je široce zpochybňována. Z toho nám stručně řečeno plyne, že když se vyskytuje polarizace, tak máme ideologickou vzdálenost.¹²

¹² Protiklad k ideologické blízkosti.

e) Převládání odstředivých tendencí nad dostředivými. Charakteristický trend systému je oslabení středu, stálá ztráta hlasů ve prospěch jednoho z extrémních konců.¹³

f) Silné ideologické rozstrukturování politické obce, což znamená, že politické zřízení obsahuje strany, které nejen nesouhlasí s politikami, ale také s principy a základy.

g) Přítomnost nezodpovědných opozicí. Tato vlastnost je spjatá se zvláštním mechanismem vládních změn v politických zřízeních založených na středu. Tudiž obsazení středu stranou či koalicí bez možnosti reálné alternace, způsobuje nezodpovědné chování opozice.

h) Poslední charakteristika souvisí i tzv. politikou trumfování, kdy se jednotlivé strany zcela zodpovědně předhánějí ve svých slibech (Sartori 2005:136-146).

Umírněný pluralismus

Umírněný pluralismus se pojí s formátem omezeného pluralismu. Jeho ohraničení je vymezeno dvoustranickým systémem a na straně druhé extrémním pluralismem. Tato třída zahrnuje tři až pět relevantních stran. Vymezení vůči polarizovanému pluralismu spočívá v absenci relevantní antisystémové strany. Všechny relevantní strany jsou tak potencionálními členy vládní koalice, tj. jsou orientovány na vládnutí. Ve vztahu k vlastnostem bipartismu je hlavním rozlišovacím znakem koaliční vláda. Jelikož jsou zde zastoupeny nejméně tři relevantní strany, žádná strana nedisponuje absolutní většinou. Z toho nám plynou menšinové vlády. Sartori, ale dodává, že menšinové vlády v kontextu umírněného pluralismu, jsou vládami slabými. Dvoupólová logika fungování však zůstává zachována, neboť opoziční strany představují reálnou funkční alternativu. Umírněný pluralismu tak napodobuje mechanismus bipartismu, avšak s tím rozdílem, že vláda není jednobarevná, nýbrž koaliční. Směr soutěže je dostředivý, protože oba póly představované alternujícími koalicemi se orientují na střed, což vede k umírněné politice. Umírněný pluralismu je tak v podstatě nepolarizovaný. (Sartori 2005: 185-192) Shrňme-li výše uvedené, vyplynou nám základní rysy:

¹³ Např. Výmarská republika

- a) relativně malá ideologická vzdálenost mezi svými relevantními stranami
- b) bipolární koaliční uspořádání a
- c) dostředivá soutěž. (Sartori 2005: 192)

1. 2 Kritika Sartoriho typologie a odlišný pohled

Kriticky se v českém prostředí věnoval Sartoriho typologii Maximilián Strmiska v knize s názvem *Teorie politických stran* společně s Petrem Fialou. Tato kniha je jedna z nejobsáhlejších prací, která rozebírá Sartoriho teorii stranických systémů. Strmiska poukazuje na problematiku jednotlivých typů Sartoriho teorie, a to v kontextu problematiky výzkumu soutěživých stranických systémů. Strmiska (Fiala, Strmiska 1998: 139) poukazuje na potřebu široce pojaté reflexe klasických konceptů, vztahující se k typologii stranických systémů. Ale dodává, že jeho záměrem není zpochybňovat tyto klasické koncepty. Avšak je důležité, že typologie stranických systémů se nevyvíjí pouze na základě okolností uvnitř těchto systémů, ale že tento vývoj je především určován změnou vnějších činitelů. Tudíž nám z toho plyne, že typologie stranických systémů musí reagovat na nové problémy stranicko-politického uspořádání.¹⁴

V následujících částech této knihy Strmiska provádí analýzu dosud nejvlivnějších pojetí typů stranicko - politického uspořádání dle Sartoriho. Cílem této analýzy je poukázat na silné a slabé stránky, a dále přispět takovým způsobem, aby Sartoriho modely a koncepty byli i v českém prostředí používány efektivně a v daném kontextu. (Fiala, Strmiska 1998: 143-144)

Zahraniční kritika

Negativní hodnocení Sartoriho teorie se samozřejmě neomezuje jenom na české prostředí, proto si ve stručnosti představíme nejznámější zahraniční kritiky této typologie. V zahraničních odborných kruzích mají připomínky k určitým částem jeho teorie, jako i u Strmisky často zaznívající kritické hlasy na polarizovaný pluralismus. Jak už víme z předchozích částí, Sartori u toho typu předpokládá, že díky existenci silného středu jsou vytvářeny odstředivé tendence. Izraelský politolog Reuven Hazan

¹⁴ V tomto kontextu vymezil čtyři okruhy problémů, s nimiž se musí soudobé teorie stranických systémů vypořádat. 1. Třetí vlna demokratizace- která významně rozšířila okruh kompetitivních stranických systémů, 2. Změny v tradičních systémech jako např. Itálie, Kanada, 3. Význam studia sub- státních stranicko- politických soustav, 4. Konec Studené války, který s sebou přinesl řadu zpochybnění ohledně „samozřejmých“ konceptů výzkumu stranických systémů. (Fiala, Strmiska 1998: 140-142)

ve své knize *Center parties* z roku 1998 s tímto Sartoriho předpokladem nesouhlasí. Spíše zastává stanovisko, že existence středu má umírňující vliv na podobu soutěže (Hazan 1998: 46). Podobný názor zastává dánský politolog Christoffer Green-Pedersen ve své práci *Center Parties, Party Competition, and the Implosion of Party Systems*, publikovanou v roce 2004, v níž píše, že nikdy přesně nemůžeme určit, jak se budou voliči chovat na obou koncích pravolevé osy. Může dojít k situaci, kdy voliči raději hlas přenechají straně s umírněnější politikou, než politické straně z minulých voleb nacházející se na okraji. Takovýto posun může mít za následek i přesun extrémních stran blíže ke středu pravolevé osy (Green-Pedersen 2004: 326). Z toho nám vyplývá, že nemůžeme s jistotou říct, že stranický systém s antisystémovou stranou a silným středem se bude vždy charakterizovat centrifugální stranickou soutěží.

Poslední, koho bych chtěla uvést, je nepochybně německý politolog Klause von Beyme. Stranické systémy z logiky nemůžou být statické, jelikož na ně působí řada faktorů, čímž dochází ke změnám uvnitř stranického systému. A proto Klause von Beyme, se pokusil o vylepšení Sartoriho typologie, aby mohl zareagovat na tyto změny. V knize *Political Parties in Western Democracies*, jak už z názvu vyplývá, von Beyme typologii upravil na základě pozorování různých změn v západní Evropě. Došel k poznatkům, že by bylo užitečné rozšířit kritéria na typologii stranických systémů o kritérium modelu opozice. Umírněný pluralismus rozděluje na tři subtypy:

- a. Soustava se střídáním vládních stran, pokud možno bez formování koalic¹⁵
- b. Systém s obměnou vládních stran prostřednictvím vytvářením koalic se stejnými partnery¹⁶
- c. Soustava s formováním koalice středu nebo velké koalice¹⁷

Strmiska se k tomuto počínu vyjadřuje velice kriticky, když říká: „*šlo o přinejmenším částečné nedorozumění či přímo ignorování, ať již úmyslné či neúmyslné, logiky výstavby Sartoriho typologie*“. Dále Strmiska zdůvodňuje, že šlo spíše o formát omezeného pluralismu než o typ umírněného pluralismu. Sartoriho

¹⁵ Např. Rakousku, Kanada, Velká Británie (Fiala, Strmiska 1998: 183).

¹⁶ Např. Austrálie do r. 1983, SRN 1957- 1966, 1969- 1983 (Fiala, Strmiska 1998: tamtéž).

¹⁷ Např. Belgie, Island, Lucembursko, Nizozemsko (Fiala, Strmiska 1998: tamtéž)

modelu se týkal pouze druhý subtyp: soustava se střídáním vládních stran (Fiala, Strmiska 1998: 182-183). Von Beyme rozdělil i polarizovaný pluralismus na dva typy. V prvním typu je opozice rozdělena středem stranického systému, kde se nachází strany ve vládě, čímž dochází k centrifugálním tendencím. V druhém jsou pak odstředivé tendence opozičních stran mírněny. Dále se ve své práci věnuje systému s predominantní stranou a mění jej na termín hegemonická strana v polarizovaném pluralismu, ale tento systém není primárním polem zkoumání, proto se o něj dál zabývat nebudu (Beyme 1985: 254-273).¹⁸

1.3 Přínos a zhodnocení Sartoriho typologie

V předchozích částech jsme představili vlivné kritické pohledy na Sartoriho typologii. Ale nesmíme opomenout, že tato teorie, i když má nedostatky, přispěla k novým a inovativním konceptům, se kterými mnoho politologů pracuje při studiu stranických systémů a stále zůstává nejvlivnější. Od vydání monografie nedošlo k významnějším inovacím. Ke kladné kritice a zhodnocení přínosu přispěl Jocelyn Evans ve svém článku *In defence of Sartori* z roku 2002. Za nejužitečnější přínos považuje rozdělení dvou typů multipartistických stranických systémů v demokratických režimech na výše zmíněný umírněný a polarizovaný pluralismus.¹⁹ Evans oceňuje, že Sartori nepočítal jenom s počtem relevantních stran v daném systému, ale vzal v úvahu i vzdálenost mezi stranickými póly a vzájemnou interakci těchto pólů. Velmi inovativním konceptem, který se váže k formátu stranických systémů, je také jeho přístup k počítání politických stran v systému. Sartori se vymezuje proti předchozím přístupům a přichází s konceptem relevantních stran, založeným na koaličním a vyděračském potenciálu. A v neposlední řadě je také oceňován za to, že reflektuje interakci mezi stranami, což vede k lepšímu pochopení stranického systému (Evans 2002: 156-157).

Na závěr této podkapitoly bych chtěla dodat, že i přes nesmírný přínos Sartoriho teorie stranického systému je již tato koncepce v dnešních podmínkách nedostačující. Giovanni Sartori tuto teorii budoval během 60. a 70. let pozorováním tehdejších soutěživých stranických systémů. Ale od té doby došlo ke spoustě změn, a proto je nutné tyto změny dostatečně reflektovat nebo popřípadě vytvořit novou

¹⁸ Zahraničních kritiků je více např. ještě Hans Daldeer či Paul Pennings.

¹⁹ Což vedle k zlepšení pojmového vyjasnění (Evans 2002: 156)

typologii. Tyto změny, které už nedostatečně odrážejí skutečnost stranických systémů, se nejvíce jeví u typu umírněného pluralismu. V současné době podle Maira do tohoto typu stranického systému patří většina západoevropských systémů. Umírněný pluralismus nazývá jako „přecpaný typ“, do něhož patří velký počet stranických soustav, ale které však nejsou stejné podobou či fungováním (Mair 2002: 92). Proto, podle mého názoru, by se tento typ měl ještě více rozdělit, aby lépe zrcadlil současné změny, které jsou zastoupeny ve stranických systémech současnosti. Na tyto problémy s aplikováním Sartoriho typologie nejvíce naráží systémy středovýchodní Evropy, které se po konci Studené války demokratizovaly. V další kapitole věnované analýze stranickému systému v letech 2010- 2013 narazíme na problém s určením mechanismu stranického systému, a tím pádem i typu, který by odpovídal umírněnému i extrémnímu pluralismu (Havlík 2010: 32-38). Ale jak říká kanadský politolog Steven B. Wolinetz, i přes tyto problémy, se najde spousta autorů zkoumající stranické systémy k tomu, aby teorii stranických systémů Sartoriho inovovali nebo vytvořili novou. A tak můžeme tuto podkapitulu uzavřít se slovy, že typologie Giovanniho Sartoriho zůstává nejvlivnější od vydání jeho monografie a od doby nedošlo v tomto poli zkoumání k žádným významnějším inovacím (Wolinetz 2006).

1. 4 Volební volatilita

Jak už bylo zmíněno koncept volební volatilita, zachycuje dynamiku v podpoře jednotlivých stran. Bude nám sloužit jako indikátor pro zjištění stability stranického systému. Proto si jej nyní představíme v teoretické rovině. V obecné perspektivě představuje volební volatilita změnu v podpoře stran mezi voliči a cílem jejího zkoumání je zjistit, jaká část voličů hlasuje pro stejnou stranu a jaká část voličů svou preferenci mění (Linek, Lyons 2013: 36). Podle typu dat, která jsou využívána, se rozlišuje:

1. Čistá volatilita (net volatility)
2. Celková volatilita (gross, overall volatility)

1. Čistá volební volatilita na agregované úrovni

Nejběžnějším indexem používaným pro měření čisté volatility je tzv. Pedersenův index. Tento index měří agregovanou změnu volební podpory politických stran v po sobě jdoucích volbách (Pedersen 1979). Klasické vyjádření Pedersenova indexu je (Bartolini, Mair 1990: 20-21; Lebeda, Novák 2004: 416): $V = \frac{1}{2} \sum |p_{it} - p_{it-1}|$, kde p_{it} představuje zisk politické strany ve volbách t a p_{it-1} zisk téže strany ve volbách předcházejících. Index dosahuje hodnot od 0 (všechny strany měly v obou volbách stejnou podporu) po 100 (podporu získaly pouze nové strany) (Šedo 2007: 247). Tento index je, ale často kritizován. První uvádí Lukáš Linek agregovanou povahu, jelikož index neodráží změny ve volebním chování na úrovni jedinců. Proto také odráží celkovou stabilitu podpory stran, která může nastat jako extrémní v případě důsledku stoprocentní proměny ve složení voličů dané strany²⁰ (Linek, Lyons 2013: 39).

Druhá kritika se zaměřuje na to, že index dává stejnou váhu změně v podpoře stran bez ohledu na to, jak velké tyto strany jsou. Pětiprocentní pokles podpory představuje něco jiného pro stranu, která měla 40%, než pro stranu, která měla 10% (Crewe 1985: 9). Poslední kritika spočívá v tom, že index odráží jak změny ve volebních preferencích voličů, tak změny způsobené politickými elitami v podobě odštěpování nových stran od existujících, ustavování nových stran a slučování starých stran (Birch 2003: 121) Abychom se vyhnuli těmto problémům, jsou nabídnuta různá řešení, která představuje rozlišení na vněrosystémovou a vněrosystémovou volatilitu (Mainwaring et al 2010m Powell, Tucker 2013). Ale tento přístup dekomponuje celkovou úroveň Pedersonova indexu volatility na dvě části, kde první měří způsobenou přesunem podpory mezi stranami, kteří spolu soutěžili po sobě jdoucích volbách a druhá měří volatilitu, která je způsobena vstupem nových stran a zánikem starých stran. Nové strany mají z definice nulovou podporu v prvních volbách, zatímco zaniklé strany mají nulovou podporu v druhých volbách (Linek, Lyons 2013: 38). Ať už jsou způsoby výpočtu indexu volatility různé, všechny by měli řešit problém, jak uchopit změny v nabídce politických stran.

²⁰ Bartoli a Mair (1990: 25-27) upozorňují, že agregovaná volatilita a především volatilita podpory jednotlivých stran je hlavní a téměř jedinou perspektivou, kterou k interpretaci volebních výsledků používají politici a voliči. Tato perspektiva vede k neproblematizovanému srovnání volebních výsledků v různých volbách bez ohledu na výši volební účasti.

Konkrétně jak rozpoznat nové strany od starých v situaci častých organizačních změn politických stran, jejich štěpení, slučování a přejmenování (Šedo 2011).

Rozklad tohoto souhrnného indexu volatility na vnitrosystémovou a vněsystémovou složku, není jediné východisko. Bartolini a Mair (1990) upravili Pedersenův index pro účely analýzy volatility mezi bloky stran. Proto rozlišili volatilitu na vnitroblokovou a meziblokovou.²¹ V případě, že chceme, aby klasický Pedersenův index alespoň v omezené míře vypovídal o skutečném volebním chování jedinců, nabízí Lukáš Linek (2013: 42) možnost, a to zahrnout do jeho výpočtu volební neúčast a predikovat, že se volební chování prvovoličů a voličů, kteří od předchozích voleb zemřeli, moc nelišilo. A také si musíme uvědomit, že index bude interpretovat nejen o přesunech mezi stranami, ale i o přesunech mezi účastí a neúčastí, a že vypovídat o minimálním nutném podílu přesunu.

2. celková volební volatilita

Tento typ volatility má několik složek. Podle Linka (2013: 44-45) bývají vypočítávány tyto indikátory:

1. Voličské přechody mezi stranami (což je podíl voličů účastnících se obou voleb, kteří změnili stranu).
2. Přechody mezi stranami a přechody mezi účastí a neúčastí (tj. podíl všech oprávněných voličů, kteří přecházejí mezi stranami a mezi účastí a neúčastí).
3. Všechny změny (tj. podíl všech oprávněných voličů, kteří přecházejí mezi účastí a neúčastí a mezi stranami, a nově oprávněných voličů a voličů, kteří od minulých voleb zemřeli).

Podle Linka při výpočtu voličských přesunů a celkové volební volatility je nutné přistoupit na řadu předpokladů a analytických zjednodušení. Voličské přesuny

²¹ Tito autoři pro své výzkumné účely považovali volatilitu mezi stranami uvnitř např. levicového bloku stran za odlišnou od volatility mezi stranami různých bloků.

na individuální úrovni získávají na základě povolebních dotazníkových šetření.²²
Ale není to perfektní nástroj pro výpočet toho, pro jakou stranu volič hlasoval.²³

²² Tyto dotazníky poskytují možnost zjistit, zda jedinci hlasují pro stejné nebo různé strany v po sobě jdoucích volbách (Linek, Lyons 2013: 44).

²³ Kvůli nadhodnocení volební účasti a podpory některých stran v důsledku zkreslení výběru a kvůli chybnému odpovídání. Zdůvodnění nevhodnosti tohoto nástroje pro více informací: Linek, Lukáš, Pat Lyons. 2013. *Dočasná stabilita?*. Praha: Slon.

2. Charakteristika období před rokem 2010

2.1 Dobový kontext před rokem 2010

Dne 24. 3. 2009 Poslanecká sněmovna vyslovila vládě Mirka Topolánka nedůvěru. Jednalo se o vůbec první případ vyslovení nedůvěry vládě v historii země. K opoziční České straně sociálně demokratické (ČSSD) a KSČM (Komunistické straně Čechy a Moravy) se přidali čtyři (bývalí) poslanci vládních stran Vlastimil Tlustý a Jan Schwippel z Občanské demokratické strany (ODS), Olga Zubová a Věra Jakubková ze Strany zelených (SZ). (Česká tisková kancelář 2009²⁴) Ale této situaci předcházelo několik faktů.

Nejprve výsledek voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 dopadl politickým patem levice, sociální demokraté a komunisté získali dohromady přesnou polovinu mandátů a pravostředové a středové strany tj. ODS, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL) a SZ obsadily polovinu druhou. Ve volbách zvítězila ODS, premiérem se stal Miroslav Topolánek. Nejprve se pokusil o získání důvěry s jednobarevnou vládou menšinovou vládou ODS a poté vyjednal sestavení koaliční vlády ODS, KDU- ČSL a Strany zelených. Tato vláda získala důvěru v lednu 2007, jelikož dva poslanci za sociální demokracii Miloš Melčák a Michal Pohanka, odešli ze sálu. Tato situace byla dosti komplikovaná pro další fungování tehdejší vlády. Druhý faktor pro vyslovení nedůvěry vládě byl, že jak zelení, tak i ODS, procházeli vnitropolitickou krizí, od nichž se odštěpilo několik poslanců a poslankyň. Tito poslanci se většinou postavili proti své straně při důležitých hlasováních, což ohrožovalo vládnoucí koalici. SZ procházela hlubokou krizí, řadě členů se nelíbila účast zelených v koalici, a také vnitřně erodovala ODS. Jeden problém bylo slábnoucí postavení Mirka Topolánka a slabé výsledky v krajských a senátních volbách v roce 2008. Proti tehdejšímu premiérovi se vymezoval i prezident Václav Klaus.

Tyto výše zmíněné problémy ohrozily stabilitu a akceschopnost Topolánkovi vlády. Také schopnost předsedy vlády udržovat protichůdné zájmy v koalici stále klesala. Do toho opozice ostře kritizovala vládnoucí koalici a snažila se o negaci jak kabinetu, tak její politiky. V letech 2007 a 2008 se uskutečnily čtyři neúspěšné

²⁴<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/profil-opozice-dokazala-vladu-sesadit-zatim-pouze-jednou-v-roce-2009/1218671>

pokusy, ale až pátý pokus dopadl úspěšně, a to nejnižším možným počtem 101 hlasů²⁵. Proti vládě hlasovali ČSSD a KSČM a dvě poslankyně ze Strany zelených a dva rebelující poslanci ODS Vlastimil Tlustý a Jan Schwippel. Zajímavá může být otázka, zdali měl na svržení vlády podíl prezident Václav Klaus? Další názorové neshody mezi prezidentem a premiérem můžou být důkazem²⁶. Přeběhlí poslanci V. Tlustý a J. Schwippel přiznali, že na jejich konečný názor měl vliv Václava Klause (Valášková 2009: 1)²⁷.

Dne 9. 4. 2009 jmenoval prezident Václav Klaus Jana Fischera předsedou vlády. Jednání o Fischerově překlenovacím úřednickém kabinetu začalo až po konci dubna a oficiálně druhá Topolánkova vláda skončila 8. května 2009²⁸. Jan Fischer byl tehdejší předsedou Českého statistického úřadu. Nebyl členem žádné politické strany. Topolánek zdůrazňoval jeho zkušenosti v domácí politice, ale také, že má jisté zkušenosti z institucí Evropské unie (Hloušek, Kopeček 2012: 72). Sociální demokraté a SZ podporovali tuto novou vládu. Na rozdíl od lidovců předběžnou dohodu v dubnu 2009 za lidovce podepsal Jiří Čunek, ale nakonec se předsednictvo strany rozhodlo tuto vládu nepodporovat. V této době si KDU- ČSL procházela vnitrostranickým rozkolem, což později vyústilo v založení nové strany TOP 09 (Hloušek, Kopeček 2012: 74).

Před hlasováním o důvěře v Poslanecké sněmovně Jan Fischer jasně řekl: „*tato vláda není klasickým kabinetem ve smyslu politickém. Není to kabinet politické strany či koalice politických stran. V čele této vlády stojí nepolitický premiér. Úkolem vlády není proto realizace politického programu, ale kvalitní nestranná a maximálně politicky neutrální správa země...*“ (Hloušek, Kopeček 2012: 78). Zde je vidět, že se vláda zavázala k provádění nutné správy, ale i když získala důvěru, tak neměla v parlamentu reálně žádné mandáty. Byla výsledkem bezradnosti našich politických stran. I když tato vláda byla nepolitická, neměla žádný vlastní politický

²⁵ „Sociální demokraté podali návrh na vyslovení nedůvěry vládě“ *Idnes.cz*, (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/socialni-demokraty-podali-navrh-na-vyslovenineduvery-vlade-pr5-domaci.aspx?c=A081015_112835_domaci_jba> (24. 4. 2016)

²⁶ Dolejší, Václav. 2009. „Klaus a Topolánek: léta neshod vyvrcholila demisí“ *iDnes.cz*, 27. 3. 2009 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/klaus-a-topolanek-leta-neshod-vyvrcholila-demisi-fbg-domaci.aspx?c=A090326_220725_domaci_abr> (24. 4. 2016)

²⁷ Valášková, Marie. 2009. „Rozhodla Lisabonská smlouva“ *Hospodářské noviny* 53 (59), 1.

²⁸ „Klaus jmenoval Fischera, nový premiér slíbil „vládu tvrdé práce“ *Idnes.cz*, (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/klaus-jmenoval-fischera-novy-premier-slibil-vladu-tvrde-prace-p6s-domaci.aspx?c=A090409_130639_domaci_nel//> (24. 4. 2016)

program. Podle čeho tedy rozhodovala? (Fiala 2010: 37) Podle Petra Fialy byla tato vláda vystavena různým stranickým, ideovým, ekonomickým a kulturním vlivům. Například čelila silnému tlaku politických stran, které nominovaly jejich jednotlivé členy. V pozadí této úřednické vlády se rýsovala dohoda velkých stran. To vytvářelo ještě něco horšího než nepolitickou úřednickou vládu, což se jevilo paradoxně, ale při hlubší analýze ovšem mimořádně nebezpečný produkt české krize. Vláda na veřejnost působila dobře, ale neměla jasný program či politický koncept a byla ovlivňována a usměřována dvěma největšími stranami (Fiala 2010: 38). S tímto názorem se plně ztotožňuji. V hlasování o důvěře vládě, které se uskutečnilo 7. června 2009, vládu podpořila více než $\frac{3}{4}$ poslanců - ČSSD, ODS, SZ, pět lidovců. Nezařazený Miloš Melčák jako jediný hlasoval proti. Nezařazení Vlastimil Tlustý, Jan Schwippel a také Věra Jakubková (Demokratická strana zelených), se zdrželi hlasování, stejně jako sedm poslanců KDU-ČSL, celá KSČM a František Laudát z ODS.²⁹

Již od počátku bylo vidět, že Jan Fischer nebude a nechce být pouhou loutkou tradičních politických stran. I když ODS a ČSSD proklamovaly, že personální podoba a programové prohlášení nebude jejich záležitostí, tak skutečnost byla jiná. Mohli jsme to pozorovat už na počátečním vyjednávání o obsazení jednotlivých ministerstev³⁰. Navrhování ministrů provázelo několik sporů, návrhy byly ze stran ODS, ČSSD, SZ. Mezi ODS a SZ probíhal spor o obsazení ministerstva školství a ministerstva kultury. Předmětem různých sporů bylo obsazení funkce ministra financí, kam byl nakonec vybrán Eduard Janota. Tento resort byl důležitý kvůli návrhu státního rozpočtu na rok 2010. Kromě toho bylo ministerstvo financí důležité např. vzhledem k probíhající privatizaci Českých aerolinií (ČSA)³¹, či zakázce na

²⁹Vadlejchová, Lucie. 2009. „Vláda získala silný mandát, pochvaloval si premiér Fischer“ *Lidovky.cz*, 7. 6. 2009 (online). Dostupné z: < http://www.lidovky.cz/vlada-ziskala-silny-mandat-pochvaloval-si-premier-fischer-p3w-zpravy-domov.aspx?c=A090607_133151_ln_domov_tai > (24. 4. 2016)

³⁰„Je dobře, že se Fischer nechová jako loutka“ *Lidové noviny*, (o)line). Dostupné z: < http://byznys.lidovky.cz/je-dobre-ze-se-fischer-nechova-jako-loutka-f1q-/statni-pokladna.aspx?c=A090502_083659_ln_domov_mel > (24. 4. 2016)

³¹ „Privatizace ČSA pokračuje“ *Ministerstvo financí České republiky*, (online). Dostupné z: <<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2009/2009-08-19-tiskova-zprava-5429-5429>> (24. 4. 2016)

likvidaci ekologických škod (v hodnotě 115 mld. Kč³²). Na základě utváření vlády můžeme vypozařovat, že politickým stranám nešlo v řadě případů primárně o odbornost, či v médiích prezentovanou „nestranickost“, ale o udržení mocenského vlivu v daných resortech. Politické strany si tak skládání vlády téměř plně podržely ve vlastních rukou a podobně určily také mantinely jejího programového prohlášení. Vybraní ministři byli formálně odborníky či úředníky bez stranické legitimace. Typicky se jednalo o první náměstky jednotlivých ministerstev (ministerstvo dopravy, ministerstvo financí), Eduarda Janotu, Gustava Slamečky a další tři členy vlády, či šéfa státních podniků. Ministr zahraničí Jan Kohout se musel vzdát členství v ČSSD. Jako politicky nejaktivnější členové kabinetu se projeví J. Kohout s M. Pecinou (Hloušek, Kopeček 2012: 77).

Předčasné volby se měly konat na podzim 2009. Politické strany s prezidentem se domluvily, že schválí jednorázový ústavní zákon o zkráceném volebním období sněmovny. Byl schválen oběma komorami a prezident ji podepsal. Tím tyto politické strany otevřely cestu k předčasným volbám. Ale obrat nastal, když poslanec původně za ČSSD (ale později pak už nezařazený) Miloš Melčák podal proti zákonu o zkrácení volebního období ústavní stížnost. Ústavní soud 1. září 2009 nejprve odložil prezidentovo rozhodnutí o vypsání voleb a o deset dní později prohlásil ÚS tento zákon za protiústavní. Politické strany, včetně ODS a ČSSD, se ještě před rozhodnutím ÚS dokázaly rychle shodnout na obecné změně ústavy, která by rozpuštění Poslanecké sněmovny umožnila na základě souhlasu 3/5 většiny všech poslanců. Zajímavé je, že tento zákon už několik let ležel ve sněmovně a po oznámení ÚS byl v řádu hodin upraven a schválen parlamentem (Hloušek, Kopeček 2012: 80). 15. září 2009 cestu k předčasným volbám zablokoval Jiří Paroubek, když rezignoval na možnost vypsání předčasných voleb. Argumentoval to tím, že nová cesta k předčasným volbám stejně opět narazila na odpor ÚS. Ale hovořilo se o finančních potížích ČSSD, které by ztížily pokračování volební kampaně a o obavě z klesající

³² Marešová, Václava. 2009. „Tendr na likvidaci ekologických škod za 115 miliard zůstal ve hře“ *Rozhlas.cz*, 18. 5. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaci/_zprava/583782> (24. 4. 2016)

podpory stran³³. Kvůli struktuře sil v poslanecké sněmovně bez hlasů ČSSD nešlo nové rozpuštění PS prosadit a k hlasování o něm ani nedošlo.

Tato skutečnost, že stávající vláda dovede zemi k volbám k řádnému termínu 28.5- 29. 5 2010, významně proměnila perspektivu Fischerova kabinetu. Nekonfliktní a minimalistický volební program nabyt nových rozměrů. Projevilo se to hlavně v oblasti ekonomické politiky vlády, u přípravy státního rozpočtu a navrhovaných opatření k ozdravení české ekonomiky. V prosinci 2009 KSČM, ČSSD a KDU-ČSL prosadili rozsáhlé úpravy v rozpočtu na příští rok a navýšili jeho deficit. Tím částečně dekonstruovali Janotův balíček, přijatý nedlouho předtím. Janotův balíček měl zmenšit rozpočtový deficit a povzbudit růst české ekonomiky.³⁴ V této situaci se za vládu postavil prezident a dohoda parlamentních stran s výjimkou komunistů pak zaručila pokračování tohoto kabinetu. Hlavní argument byl, že nemáme do voleb žádnou politickou alternativu (Hloušek, Kopeček 2012: 81). V této nově vzniklé situaci už Fischerova vláda dále neměla podporu stran. Výsledkem byla rezignace vlády na prosazování jakékoli významnější agendy a její minimální akceschopnost. Což je paradoxní. Když v průzkumech veřejného mínění (CVVM 2010) byla tato vláda vnímána veřejností nejlépe a to od období na konci roku 2009 až do konce její vlády, a to v rozmezí 71 až 72% z dotázaných respondentů.³⁵ Přitom řadu ministrů veřejnost neznala. Tato skutečnost odrážela averzi voličů vůči politickým stranám. Tyto všechny zmíněné okolnosti Fischerovy vlády podpořily změnu společenské nálady, které vedla k ostré atmosféře proti tradičním stranám. Hlavně k těm nejsilnějším- ODS, ČSSD. Hloušek s Kopečkem tvrdí, že tato úřednická vláda přispěla k malému volebnímu zemětřesení, jež změnilo české stranické spektrum. (Hloušek, Kopeček 2012: 86) Vznik úřednické vlády Jana Fischera znamenala pro naši zemi další etapu slabého vládnutí, která začala už ve volbách 2006. Její ustanovení nevedlo k vypsání předčasných voleb, což by

³³ Pařížková, Lucie. 2009. „Paroubek zvítězil, ale je za padoucha“ *Tyden.cz*, 16. 9. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/volby-2009/paroubek-zvitezil-ale-je-za-padoucha_138935.html> (24. 4. 2016)

³⁴ „Janota: Můj balíček srazí příští rok růst ekonomiky o 0,6 procenta“ *Česká tisková kancelář*, (online). Dostupné z: < http://byznys.lidovky.cz/janota-muj-balicek-srazi-pristi-rok-rust-ekonomiky-o-0-6-procenta-pws-/statni-pokladna.aspx?c=A090921_123149_statni-pokladna_abc> (24. 4. 2016)

³⁵ Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR. 2010. *Důvěra ústavním institucím a spokojenost s politickou situací v dubnu 2010*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

umožnilo zformovat akceschopnější politický kabinet. V rámci tohoto problému můžeme hovořit o krizi či selhání v podstatě celé politické elity, zahrnující parlament, vládu, ústavní soud a prezidenta. S těmito autory výše zmíněného názoru se ztotožňuji (Hloušek, Kopeček 2012: 88-89).

2. 2 Zahraniční kontext

Jak už z předešlé části víme, při druhých volbách do Evropského parlamentu (EP) v roce 2009, se naskytla unikátní situace v domácí politice. Tři měsíce před evropskými volbami, dne 24. 3. 2009, Poslanecká sněmovna vyslovila vládě Mirka Topolánka nedůvěru.³⁶ Ve dnech 4. - 7. května se konaly volby do Evropského parlamentu, kde můžeme vidět podobné nálady, které probíhali i v České republice. Míra neúčasti se zvýšila oproti volbám minulým na 57%³⁷. Podle povolebního výzkumu provedený Eurobarometrem, hlavním důvodem, proč je volební účast tak nízká, spočívá především v nedůvěře v politiku obecně, než k nedůvěře k evropským orgánům či jejich neznalosti (Evropský parlament 2012). Tudíž podobné nálady politické krize proti tradičním stranám se promítly i v jiných částech Evropy. Tuto politickou krizi doprovází úspěch populistických stran. Již v roce 2012 upozornil na nebezpečí populismu tehdejší stálý předseda Evropské rady Herman Van Rompuy. Ve svém projevu na půdě rumunského parlamentu pronesl, že vichry populismu ohrožují klíčový úspěch evropské integrace, totiž volný pohyb osob v prostoru Evropské unie (Pop 2012). Opravdu se tak v současnosti jedná o jakéhosi evropského strašáka, ačkoli případnější by možná bylo hovořit o (více) strašácích. Populismus totiž nabírá v různých zemích různých podob – od radikálně levicové řecké strany Koalice radikální levice- Syriza, až po krajně pravicovou francouzskou Národní frontu. Tento trend, jak víme, se nevyhnul ani České republice. Několik měsíců po volbách, byl 24. října 2009 založen extrémně pravicový klub Evropská aliance národních hnutí (AENH), ale nepřetvořil se v politickou skupinu EP.³⁸ Byl založen Britskou národní stranou, maďarským Jobbikem (Hnutí za lepší Maďarsko) a Národní frontou (Klíma, Outlý 2010: 105).

Koalice radikální levice v Řecku ve volbách do národního parlamentu v 2009 získala pouhých 4,6%, ale při předčasných volbách v roce 2012 už dosáhla na 16, 8% a stala se tak druhou nejsilnější stranou. Panhelénské socialistické hnutí (PASOK), které patřilo k tradičním stranám, výrazně utrpělo. Ze 160 mandátů jim pouze, zbylo 40 mandátů. Z celkového pohledu se řecký stranický systém navýšil o dvě politické strany oproti roku 2009, kde v parlamentu bylo pouze pět stran. Syriza, která se definuje jako protestní strana a ideologicky zastává postoje demokratického

³⁶ V době, kdy ČR plnila úlohu předsednictví EU.

³⁷ O 2,5% oproti volbám minulým.

³⁸ Podmínka minimálně 25 poslanců ze 7 zemí EU.

socialismu, profiluje se proti kapitalismu a euroskeptismu (CEVRO 2012)³⁹. Dále strana Podemos, která navázala na Syrizu, se spolu staly radikálním vpádem do staré politické logiky. Obě hlasitě reagují na to, že se sociálně demokratické strany zaprodaly logice neoliberalismu, a že jsou dlouhodobě neschopné artikulovat prohlubující se sociální, ekologické a kulturní rozpory v evropských společnostech (Deník referendum 2015). Tato strana byla založena v roce 2014 Pablem Iglesiasem Turriónem a už ve volbách do EP 2014 získala 8%. Ideologicky je řazena jako socialistická strana, s euroskeptickými názory, a vyznačující se bojem proti tradičním stranám⁴⁰ a také jsou pro vystoupení z NATO (Deník referendum 2015)⁴¹. Výrazný úspěch z řad populistických stran nám také reprezentuje Národní fronta (NF) ve Francii. NF byla založena již od počátku 70. let, ale výraznějšího úspěchu dosáhla až za vedení Marine Le Pen (Reynié 2011: 465-466). Ve volbách do národního shromáždění v roce 2007 dosáhla pouze na výsledek 4,29%, ale v dalších národních volbách uspěli už s 13,60%. Dále ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 získala 24 mandátů, což je 24,9%. Tato populistická strana se vyznačuje pravicovým nacionalismem, euroskepticismem, postojem tradičních hodnot a silnou protimigrační politikou⁴². Zda tyto strany využívají současný politický kontext krize, je otázkou a jenom čas ukáže, zdali budou umět efektivně řešit současné problémy nebo je to pro nás krok ještě do horší situace.

³⁹ Cevro liberálně konzervativní akademie. 2012. „Parlamentní volby v Řecku“ *Cevro.cz*, 29. 5. 2012(online). Dostupný z: < http://www.cevro.cz/web_files/soubory/237072/240153_D_cs_14denik_10_2012.pdf> (24. 4. 2016)

⁴⁰ Španělská socialistická dělnická strana (PSOE), Liberální strana (PP)- tradiční strany španělského stranického systému.

⁴¹ Petr, Bittner. 2015. „Podemos: tajemství „španělské Syrize““ *Deník Referendum.cz*, 19. 4. 2015 (online). Dostupné z: < <http://denikreferendum.cz/clanek/20230-podemos-tajemstvi-spanelske-syrize>> (24. 4. 2016)

⁴² Éric, Aeschmann. 2015. „S Jacquesem Rancièrem o užitečných idiotech Národní fronty“ *A2larm.cz*, 16. 12. 2015 (online). Dostupný z: <<http://a2larm.cz/2015/12/s-jacquesem-rancierem-o-uzitecnych-idiotech-narodni-fronty>> (24. 4. 2016)

3. Parlamentní volby v roce 2010

3.1 Charakteristika povolební situace

Jak už jsme několikrát uvedli výsledky z roku 2010, byly pro mnohé velké překvapení a přinesly výrazné změny pro české politické prostředí. Slovy Kláry Vlachové a Mary Stegmaier (2011: 238), sněmovní volby skončily dramatickým otřesem ve vztahu k českému stranickému systému, který byl považován za relativně stabilní. Politické strany a především jejich systém si prošly v období 2006-2010 dynamickým vývojem, který přinesl spoustu změn jak v rovině systémové, tak v rovině jednotlivých stran např. štěpení v rámci stran (Balík 2010: 11). Volební účast byla třetí nejnižší v historii ČR a to pouhých 62,5%. Do poslanecké sněmovny se dostaly dvě nové politické strany Věci veřejné a TOP 09. Další velká změna nastala u strany KDU-ČSL, která se poprvé v historii ČR nedostala do poslanecké sněmovny.⁴³ Také SZ neobhájila svou pozici v parlamentu z předešlých voleb, kdy získala 6,30%. Tradiční strany stranického systému ODS, ČSSD a KSČM si obhájily své místo v PS, ale v porovnání s předchozími volbami v roce 2006, došlo k velké změně. V předchozích volbách se stranický systém jevil jako souboj dvou velkých stran- ČSSD, ODS, kdy obě strany získali přes 30% všech platných hlasů. Pro ODS i ČSSD to byl nejlepší výsledek od jejich vzniku. Mnozí očekávali, že tento jev bude pokračovat i v dalších volbách, jelikož celé volební období byly obě strany v souvislosti s volební podporou dvěma hlavními póly na české politické scéně (Linek 2012: 12).

Pro sociální demokracii sněmovní volby znamenaly výsledek 22% hlasů, přesto z voleb vyšla jako nejsilnější politická strana. Ale z hlediska rozdělení mandátů v PS, to pro ČSSD znamenalo porážku, jelikož ČSSD neměla možnost sestavit vládu a odešla tak do opozice.⁴⁴ Tento výsledek byl neočekávaný, jelikož jejich výdaje na volební kampani, byly astronomické.⁴⁵ Jedním z důsledků byla rezignace Jiřího Paroubka z jeho postu předsedy strany. Novým předsedou se stal Bohuslav Sobotka. Ale přes výrazný pokles volební podpory si tato strana víceméně udržela pozici hlavního pólu ve stranické soutěži (Balík 2010: 15). Pro ODS

⁴³ Získali pouhých 4,39%.

⁴⁴ Proti vládní spolupráci s ČSSD se vymezily ODS, TOP 09, VV. Jediným teoretickým partnerem mohla být KSČM, ale dohromady disponovaly 82 mandáty, a navíc jim k tomu bránilo tzv. bohumínské usnesení (Balík 2010: 15).

⁴⁵ Podle agentury Kantar media ČSSD investovala do reklamy v roce 2010 387 milión Kč.

parlamentní volby 2010 znamenaly velkou volební ztrátu. Jejich zisk činil 20 %, skončili na druhém místě za ČSSD. ODS ztratila nejvíce hlasů ze všech politických stran.⁴⁶ Ale přes tento výsledek, rozdělení mandátů mezi strany znamenalo, že tehdejší prezident Václav Klaus pověřil sestavením vlády lídra strany Petra Nečase.⁴⁷ ODS navázala na předvolební prohlášení a zahájila jednání o podobě vlády s TOP 09 a VV. Tudíž relativní volební výsledek vyvážil široký koaliční potenciál strany, který umožnil vyjednat vládní koalici (Balík 2010: 26). Komunistická strana obsadila ve volbách čtvrté místo s 11% hlasů, což byl pro stranu nejhorší volební výsledek od roku 1990. Z hlediska personálního a ideového směřování nedošlo k zásadním změnám, předsedou je nadále Vojtěch Filip. Havlík (2010: 18) tvrdil, že tento výsledek poukazuje na postupné zmenšování voličské základny KSČM, ale jak uvidíme u dalších voleb, tento předpoklad se nenaplnil.

Nástup dvou nových stran TOP 09 a VV do české politiky v průběhu let 2009 a 2010 a jejich následný úspěch ve sněmovních volbách 2010 byl neočekávaný. Dle předchozí stability stranického systému nebylo moc prostoru pro etablování nových stran. Dle Hanleyho (2011: 115) byl výjimkou prostor označovaný jako liberální střed, definovaný jako ekonomický a sociálně liberální, v nichž při zjednodušení figurovaly strany jako Občanská demokratická aliance, Unie svobody, SZ a teď už nově TOP 09 a VV. Slovy novináře Lidových novin Petra Zídka: *„Pokud více než 27 procent hlasů získají dvě marketingové strany, z nichž jedna má za maskota dobrotivého knížete a druhá bezduchého televizního moderátora, a obě jsou ze zákulisí řízeny lidmi, o nichž skoro nic nevíme, pak je to důvod k vážnému znepokojení.*“⁴⁸ Ale voliči těchto stran, to neviděli takhle kriticky. TOP 09 skončila na třetím místě hned za ČSSD a ODS, s celkovým výsledkem 16% hlasů. Byl to tak výrazný úspěch, že dokonce TOP 09 porazila KSČM, která od roku 1996 stabilně získává nejvíce hlasů hned po ČSSD a ODS (Linek, Lyons 2013: 36). Jak bylo výše uvedeno, se stranou navázala ODS koaliční spolupráci. Z předchozí kapitoly jsme se dozvěděli, že strana vznikla z dlouhodobého sporu uvnitř KDU-ČSL mezi levostředovým a pravostředovým křídlem strany. Miroslav Kalousek a další členové odešli ze strany a iniciovali založení strany nové. Která se vyznačovala jako

⁴⁶ Více než 800 000 hlasů oproti minulým volbám (Balík 2010: 26).

⁴⁷ Po Topolánkově odstoupení se volebním lídrem stal místopředseda Petr Nečas. Na 21. Kongresu ODS v červnu 2010 se stal předsedou strany (Balík 2010: 26).

⁴⁸ Petr Zidek, Lidové noviny 2. 6. 2010

ekonomicky liberální, ale hodnotově konzervativní. Podporují trh, rovné příležitosti a sociální odpovědnost. Strana ve volebním programu slibovala neoliberalní reformy daňového, sociálního, důchodového, zdravotního a vysokoškolského systému (TOP 09 2010)⁴⁹. Předsedou strany se stal bývalý ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, který získal na počet preferenčních hlasů nejvyšší zisk (Kneblová 2010: 169). První místopředsedou se stal Miroslav Kalousek. TOP 09 se dále domluvila na volební spolupráci se Starosty a nezávislími (Balík 2010: 23). Což tohle spojení určitě dopomohlo k dobrému volebnímu výsledku TOP 09. Určitě je zajímavé porovnání volebních programů ODS a TOP 09, podle obsahové analýzy Otta Eibla, která ukázala, že volební program ODS byl pravicovější než TOP 09 (Eibl 2010: 84).

Co se týče Věcí veřejných, strana získala přes 10% a umístila se tak na pátém místě v celkovém srovnání. Politická strana existuje od roku 2002, kdy se poprvé účastnila voleb do zastupitelské městské části Praha 1. Ale až účastí ve volbách do Evropského parlamentu v 2009, v nichž získaly 2,4%, se jim podařilo zviditelnit na národní úrovni (Linek 2012: 170). Významným momentem se stala volba předsedy strany bývalého novináře Radka Johna⁵⁰, jelikož si během své televizní kariéry vybudoval obraz obhájce „člověka z ulice“, který bojuje proti korupci a státním úřadům. Podle mého názoru líder Radek John výrazně dopomohl k úspěchu strany. Dokazují to i výsledky veřejného mínění, kdy se stal těsně před volbami nejdůvěryhodnějším českým politikem⁵¹. Prezentovali se jako pravostředová strana, protestního rázu s důrazem na přímou demokracii, kdy chtěli zavést obecní referendum na úrovni státu a krajů, které by mělo být snadno vyvolatelné občany (Linek 2012: 170). Program strany se ostře vymezoval proti korupci politických elit, označovali politiky za špatné a sebe prezentovali jako novou stranu, nezatíženou korupcí. Dle analýzy volebních dokumentů stran Otto Eibl ukázal, že VV vyvažovala preference volného a regulovaného trhu a nevymezovala se na levo- pravé škále (Eibl 2010: 86). Také chtěli prosadit změnu volebního systému na většinový a zavedení možnosti odvolávat politiky (VV 2010: 5). Téma změny volebního systému v české politice není nic neobvyklého. V několika po sobě jdoucích volbách bylo

⁴⁹ TOP 09. 2010. „Volební programy.“ *TOP 09*, 10. 1. 2010 (online). Dostupné z: < <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/archiv/volebni-program-2010/>> (24. 4. 2016)

⁵⁰ Ve volbách 2010 získal druhý největší podíl preferenčních hlasů (Kneblová 2010: 169).

⁵¹ Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR. 2010. *Důvěra stranickým představitelům*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

možno pozorovat nevhodné nastavení volebního systému. Volby v roce 1996 umožnily vznik vlády pouze s 99 mandáty. V roce 1998 byla sestavena menšinová opoziční vláda. V roce 2002 vznikla vláda se 101 mandáty a v roce 2006 dopadly volby patem s výsledkem 100:100. Jeden z posledních pokusů o změnu byl na žádost tehdejšího předsedy vlády Topolánky v roce 2008. Navrhl šest variant reformy volebního systému. Byla dokonce zvolena varianta⁵², ale v březnu 2009, jak už víme, byla vyjádřena nedůvěra a schválení reformy se tak stalo nemožné (Vikarská 2010: 20-35). Zajímavá může být otázka, jak by dopadly volby 2010, kdyby tato reforma prošla. Když to tedy shrneme v období 2006- 2010 se VV z lokální strany, staly stranou zastoupenou v PS. Ale důraz na protestní apel, oblíbenost předsedy a jejich široce pojatý volební program na mě působí v řadě aspektů jako strana populistická.

Funkce se kabinet oficiálně ujal 13. července 2010, kdy jednotlivé ministry jmenoval prezident Václav Klaus. Již dříve si od něj jmenovací dekret převzal premiér Petr Nečas⁵³. Vládě Petra Nečase byla vyslovena důvěra 10. srpna 2010 všemi poslanci ze stran ODS, TOP 09 a VV (všech 118 poslanců). Proti bylo ČSSD a KSCM. Vláda měla původně 15 členů, strany si rozdělily posty v poměru šest (ODS), pět (TOP 09), tři (Věci veřejné) a jeden bez politické příslušnosti⁵⁴. V průběhu volebního období však došlo k několika změnám na ministerských postech. Vládní koalici lze charakterizovat jako středopravicovou. Během celého vládního období vládu Petra Nečase pronásledovaly aféry a krize⁵⁵. Problém se naskytl u strany VV, kde v dubnu 2011 po údajné korupci některých členů VV rezignoval Vít Bárta a dále se rozjel kolotoč s demisemi. Také v květnu 2011 byl odvolán Radek John, který už necítil vládní podporu. V roce 2012, po vládní krizi a vnitrostranických sporech uvnitř strany VV, část poslanců okolo Karolíny Peake, založili novou stranu Lidem- liberální demokraté.⁵⁶ Věci veřejné se v červenci 2015 transformovaly na spolek Věci veřejné. Prvním předsedou, byla zvolena poslankyně

⁵² Byla zvolena řecká varianta.

⁵³ „Vláda Petra Nečase“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/vlada/r~i:wiki:703>> (24. 4. 2016)

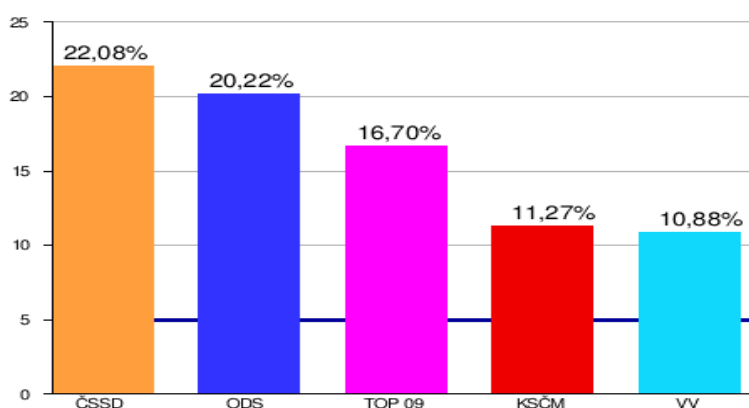
⁵⁴ Delinic, Tomisla, Hubert, Gert, Maren, Hachmeister. 2010. „Vznikla středopravicová koalice, Petr Nečas byl jmenován premiérem“ *Landerbericht*, 30. 6. 2010 (online). Dostupné z: <http://www.kas.de/wf/doc/kas_20042-1522-26-30.pdf?110323084217> (24. 4. 2016)

⁵⁵ „Ministr Drobil, oznámil rezignaci“ *Novinky.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/219763-ministr-drobil-oznamil-rezignaci.html>> (24. 4. 2016)

⁵⁶ „Vláda Petra Nečase“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/vlada/r~i:wiki:703>> (24. 4. 2016)

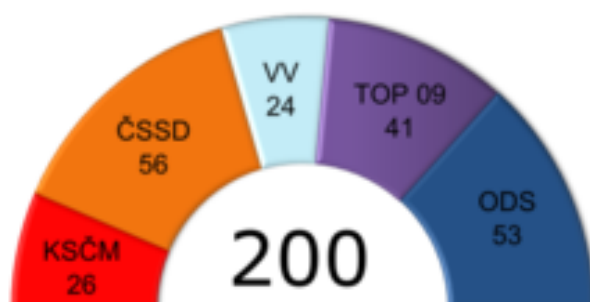
Olga Havlová.⁵⁷Na hlubší analýzu této vlády, není prostor, a především to není cíl této práce.

Graf 1. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2010

Zdroj: Český statistický úřad, volby.cz

Graf 2. Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2010

Zdroj: Český statistický úřad, volby.cz

⁵⁷ „Kdo jsem“ Olga Havlová, (online). Dostupné z: < <http://www.havlovaolga.cz/kdo-jsem> > (24. 4. 2016)

3. 2 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho

Sněmovní volby v roce 2010 přinesly výraznou změnu, pokud jde o formát systému ve vztahu ke konkrétním aktérům. Při přiřazení České republiky k jednomu z formátů a typů stranických systémů, které navrhl Sartori, nám vyplývá, že zvolené přiřazení není jednoznačné a najdeme zde obvykle znaky minimálně dvou typů. Nejprve začneme s vymezením počtu relevantních stran. Podle výsledků sněmovních voleb pětiprocentní volební klauzuli, překonalo pět stran. Ale nesmíme zapomenout, že Sartori pracuje jenom s relevantními stranami. Jak jsme se dozvěděli v první kapitole, to, co určuje relevanci, je především, zda strana disponuje koaličním či vyděračským potenciálem. Došlo tak k etablování zcela nového fenoménu české politiky v podobě duality pravice, kde je možno po těchto volbách identifikovat ODS coby hlavní pól a TOP 09 jako vedlejší pól v pravé části stranicko- politického kontinua, na levici je pak možno identifikovat ČSSD jako hlavní pól a KSČM coby vedlejší pól systému. Pátou liberální centristickou formaci nově reprezentují Věci veřejné. U vítězné strany ČSSD jsme si relevantností jisti, jelikož neutvořila vládu, odešla do opozice a disponuje vyděračským potenciálem, protože si není ideologicky blízká s žádnou vládní stranou, ale počtem mandátů má vliv na taktiku volební soutěže. Ale narážíme tu na problém, kdy Sartori říká, že strany s vyděračským potenciálem jsou strany antisystémové, což sociální demokracie určitě není, protože nemá delegitimační vliv a nechce změnit politický systém země⁵⁸. U vládních stran není také pochyb, že jsou to strany relevantní, jelikož disponují koaličním potenciálem (ODS). VV je sice malá strana, ale podle Sartoriho pravidla i malá strana, která se hodí k vytvoření koalice a je ideologicky blízká, se počítá jako relevantní. To samé platí pro TOP 09. U KSČM je to také poněkud problematické, určitě svým postavením disponuje vyděračským potenciálem, ale s určení antisystémové strany je to sporná debata mnoha politologů (např. Michal Kubát 2007). KSČM se nikdy zcela nereformovala, stále trvá na své ideologické podstatě, jako svůj cíl vidí socialismus, pak samozřejmě komunismus. Delegitimačním vlivem určitě disponuje, jelikož se kriticky staví proti současnému režimu. Další rozpor lze pozorovat mezi oficiálními dokumenty a neoficiálními prohlášeními jednotlivých představitelů, takže nemůžeme objektivně posoudit celkový postoj

⁵⁸ Spíše se jedná o velkou ideologickou vzdálenost s politikou pravicových stran.

KSČM⁵⁹. Tato práce si neklade za cíl analýzu KSČM jako antisystémové strany, tato problematika by si určitě zasloužila větší rozsah.

Když jsme si potvrdili relevanci pěti stran, přejdeme k vymezení formátu a typu stranického systému. Kritériem počtu je to s jistotou omezený pluralismus, s tímto formátem se pojí umírněný pluralismus, nyní si projdeme bod po bodu základní charakteristiky tohoto typu a srovnáme ho s realitou českého stranického systému. Hned u první charakteristiky, která říká, že omezený pluralismus se vymezuje oproti polarizovanému v absenci relevantní antisystémové strany. Tento problém naráží na stranu KSČM, i když je u ní sporné vymezení antisystémové strany, tak delegimizační vliv na systém má, tudíž ji za tuto stranu můžeme považovat. Ale naproti tomu nám to vyvrací charakteristický znak omezeného pluralismu. Co se týče charakteru vlády, tak Nečasova vláda je považována za většinovou, tudíž se nám další znak neshoduje se Sartoriho teorií, kdy pro tento typ jsou typické vlády menšinové. KDU- ČSL se do sněmovny nedostala, tudíž došlo k oslabení metrického středu systému, který tak zůstává institucionálně neobsazen, což posiluje dostředivé účinky soutěže a podporuje tézi umírněného pluralismu. Téze politologa Pavla Pšeji (2005), že se dobuduje český stranický systém v tomto období, se prozatím nepotvrzuje, neboť nám z toho plyne, že česká realita v tomto období se pohybuje mezi Sartoriho typy polarizovaného a umírněného pluralismu.

⁵⁹„Kladenský program“ Komunistická strana Čech a Moravy, (online). Dostupné z: <
<https://www.kscm.cz/uvodni-stranka/nas-program>> (24. 4. 2016)

3. 3 Volební volatilita sněmovní volby 2010

3. 3. 1 Čistá volební volatilita

Tabulka 2 prezentuje údaje o čisté volební volatilitě ve sněmovních volbách, pomocí Pedersenova indexu, také pomocí jeho dekompozice na vnírosystémovou a vněsystémovou složku. Rozepsala jsem všechny sněmovní volby, abychom měli lepší srovnání a perspektivu s volbami předchozími. V roce 1992 dosáhla čistá volatilita hodnoty 62, jelikož došlo k rozpadu OF. Od dalších let už hodnota dosahovala stabilních čísel až do voleb 2010, v nichž došlo ke znásobení hodnoty oproti sněmovním volbám v roce 2006. Celkově jsou hodnoty volatility v českých volbách v mezinárodním srovnání vysoké, ale při srovnání se státy ze střední a východní Evropy jsou nízké (Mainwaring 2010, Powel Tucker 2013).

Pokud se budeme zabývat vnírosystémovou volatilitou, což je souhrn změn volební podpory mezi stranami, které se účastnily obou srovnávaných voleb, vyplyne nám, že vykazuje nepravidelné nárůsty, ale od roku 1998 nám hodnota postupně rostla, až v roce 2006 dosáhla 16. V roce 2010 došlo k nárůstu, ale v malém měřítku. Podle Linka (2013: 40), vzhledem k malému nárůstu vnírosystémové volatility v roce 2010, nebyl nárůst souhrnné volatility mezi roky 2006 a 2010 důsledkem změn v podpoře hlavních stran, ale spíše nástupem nových.

Nyní se budeme zabývat vněsystémovou volatilitou, která nám indikuje souhrn podpory nových stran a zaniknuvších stran. Jak vidíme z tabulky 2 hodnota 55 z roku 1992 podstatně, klesla až k hodnotě 4 mezi roku 2002 a 2006. Tyto nízké hodnoty poukazyvaly na to, že se o českém stranickém systému dá hovořit jako o stabilním. Nízké hodnoty vněsystémové volatility interpretují situaci jako takovou, že nedochází k podstatnému nárůstu podpory nových stran a opuštění scény u starých stran. Důsledky nízké vněsystémové volatility značí organizační stabilitu stranického systému a trvalé přítomnosti ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a ODS v Poslanecké sněmovně. V roce 2010 došlo k dramatickému nárůstu vněsystémové volatility, která poprvé přesáhla hodnoty vnírosystémové volatility. Ale také musíme dodat, že úspěšné nové strany ustavené odštěpením z etablovaných stran jako například TOP 09 v roce 2010, čímž je jejich vněsystémovost poněkud narušována (Linek, Lyons 2013: 40). Zajímavé hodnoty nám přinese i vnírobloková volatilita, kterou navrhl Bartolini a Mair (1990), jak jsem uvedla v podkapitole 1.4. Jelikož v roce 2010 došlo

k výraznému nárůstu této volatility, tak ta byla především způsobena změnou podpory mezi nelevicovými stranami, především poklesem podpory ODS, KDU-ČSL s SZ a nárůstem podpory TOP 09 a VV. Změny podpory uvnitř levicového bloku nebyly zanedbatelné, což nám reprezentuje pokles podpory ČSSD a nárůst podpory Strany práv občanů (SPOZ). Podobný pohled na stabilitu volební podpory poskytuje mezibloková volatilita z hlediska vládních a ostatních stran. Mezi roky 1996 až 2006 jsou hodnoty nízké, což charakterizuje stabilní podporu jednotlivých bloků. V roce 2010 došlo k dramatické změně, kdy mezibloková volatilita narostla na hodnotu 22, což znamená, že vládní strany ztratily v těchto volbách 22% předchozí podpory (Linek, Lyons 2013: 42). Na základě tabulky 2. Můžeme říct, že ve volbách 2010 muselo dojít k přesunu podpory minimálně u 40 % voličů.

Tabulka 2. Čistá volební volatilita ve volbách do České národní rady a Poslanecké sněmovny v letech 1992- 2010 (použit Pedersenův index volební volatility a jeho dekompozice)

Parlamentní volby	1992	1996	1998	2002	2006	2010
Čistá volatilita (Pedersenův index)	62	30	18	16	19	39
Vnitrosystémová volatilita	8	16	8	12	16	17
Vněsystémová volatilita	55	15	11	4	4	22
Vnitrobloková (levice vs. Ostatní)	54	15	13	13	14	31
Mezibloková (vládní vs. Ostatní)	56	2	7	2	5	22

Zdroj: Statistické ročenky ČSÚ za jednotlivé roky, výpočty Lukáš Linek.

3. 3. 2 Celková volební volatilita

Jak už víme, celková volební volatilita poskytuje přesuny voličů na individuální úrovni. Data jsou poskytnuta z povolebních dotazníkových šetření České volební studie I. 1990-2010. Výsledky jsou zpracovány metodou tzv. minimalizace informační divergence v kontingenčních tabulkách. Tuto metodu představil Kostecký a Čermák (2003), a zároveň vytvořili program LOCCONTINGENCY. Na základě této metody a programu byly provedeny výpočty

(Linek, Lyons 2013: 45)⁶⁰. Výpočtu prezentují voličské přesuny mezi po sobě jdoucími volbami. Linek (2013) zde uvádí pouze informace o přesunech v podobě řádkových procent, která uvádějí, jak v aktuálních volbách (2010) hlasovali voliči jednotlivých stran z předchozích voleb (2006). Z hlediska rozsahu této práce jenom krátce představím hlavního změny voličských přesunů na individuální úrovni.

Na základě těchto výpočtů⁶¹ sněmovní volby přinesly výraznou proměnu stranického spektra, na úrovni voličských přesunů. S výjimkou KSČM všechny hlavní strany dokázaly získat jenom zhruba polovinu hlasů svých předchozích voličů. Velká část voličů ODS se přesunula svou podporu TOP 09 a VV. Voliči ČSSD v malých podílech přešli k TOP 09, VV a také k SPOZ a Suverenitě. Bývalý voliči KDU-ČSL přešli především k TOP 09, ale také k VV, ODS, SPOZ a Suverenitu (Linek, Lyons 2013: 51). Také docházelo k přesunům voličů od etablovaných stran k novým, spíše než k přesunům mezi etablovanými stranami (Hanley 2011: 116).

Z celkové volební volatility (výpočty provedené Lukášem Linkem 2013)⁶² nám plyne, že volby 2010 přinesly o 10% nižší podíl stabilního voličského chování. Také, že pro stejnou stranu jako v předchozích hlasovalo necelých 30%. Celkově nám údaje ukazují, že nárůst volatility ve volbách 2010, byl způsoben spíše přesuny podpory mezi různými stranami. Na co je také důležité upozornit, že v roce 2010 každý druhý z pěti účastníků voleb hlasoval pro jinou stranu, než ve volbách předcházejících. To už tedy může do volebního výsledku přinést významné změny, protože volební podporu změnilo necelých 40% jejich účastníků⁶³. Z analýzy vývoje volatility na základě individuálních dat naznačuje, že v roce 2010 celková volatilita oproti předchozím volbám vzrostla. Sněmovní volby tak představovaly změnu ve stabilitě volebního chování. Je tu vidět výrazný přesun podpory od levicové strany k pravicové, nebo v obecnější rovině mezi velkými stranami z opačného spektra, je z hlediska volebních výsledků a z hlediska způsobu vysvětlování volebního chování významnější než například přechod od jakékoli strany k neúčasti nebo přechod mezi stranami ze stejné části politického spektra (Crewe 1985: 13).

⁶⁰ Tyto výpočty nezahrnují prvovoliče a voliče, kteří od minulých voleb zemřeli, jelikož se obě skupiny nemohli zúčastnit dvou po sobě jdoucích voleb (Linek, Lyons 2013: 46).

⁶¹ Tabulka 2.4f (Linek, Lyons 2013: 29).

⁶² Tabulka 2.5 (Linek, Lyons 2013: 52)

⁶³ Pro srovnání v západních zemích je průměrná hodnota v rozmezí 12 až 24% (Lane, Ersson 1997: 184).

4. Parlamentní volby 2013

4. 1 Charakteristika povolební situace

Jak už jsem nastínila v předchozí kapitole, Nečasova vláda procházela řadou skandálů. Vyústění všeho byla politická krize, kterou začal zásah Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) na Úřad vlády a jiných místech v červnu 2013. Výraznou postavou celé kauzy byla především tehdejší ředitelka kabinetu premiéra Petra Nečase, Jana Nagyová⁶⁴. Tato kauza výrazně otrásla českou politickou scénou, zvýšila odpor občanů k politice a jednotlivým politikům. Námi zvolení zástupci se zpronevěřili veřejnému zájmu (Kupka, Mochťák 2014). Na základě těchto událostí se premiér Nečas rozhodl podat demisi a odstoupit z čela ODS⁶⁵. ODS, TOP 09 a LIDEM se dohodly na pokračování koaliční spolupráce, která měla být vedena novou premiérkou Miroslavou Němcovou. Prezident tuto koalici nepodpořil a vše vedlo ke jmenování úřednické vlády Jiřího Rusnoka⁶⁶. Této vládě se ale nepodařilo získat důvěru PS, a tak úřadovala v demisi (od 10. července 2013 do 29. ledna 2014). Při hlasování o důvěře se projevil neshody uvnitř koalice ODS, TOP 09 a LIDEM. TOP 09 se rozhodla podpořit předčasné volby. Díky tomu se v PS našel dostatečný počet poslanců, kteří podpořili návrh na její rozpuštění (celkem hlasovalo pro 126 poslanců z ČSSD, KSČM, VV a TOP 09)⁶⁷. Předčasné parlamentní volby se konaly 25. a 26. října 2013.

Celková volební účast byla v roce 2013 druhá nejnižší v historii sněmovních voleb, dosáhla 59,48%, což je o více než tři procentní body nižší, než v roce 2010. Výsledky voleb v tomto ohledu potvrzují nastoupený trend destabilizace české stranické politiky. Parlamentní strany, které obhájily své posty v těchto volbách, získaly méně než polovinu hlasů (Havlík 2014: 142-144). Ale naopak pro nové

⁶⁴ „Předčasné volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/predcasne-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3882>> (24. 4. 2016)

⁶⁵ Novým předsedou se stal Martin Kuba. Kabátová, Michaela. 2013. „Kubu na jihu vykroužkovali. Je to drtivá porážka, přiznal šéf ODS“ *lidovky.cz*, 26. 10. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/kubu-na-jihu-vykrouzkovali-je-to-drtiva-porazka-priznal-sef-ods-pwr-/zpravy-domov.aspx?c=A131026_171817_ln_domov_sm> (24. 4. 2016)

⁶⁶ „Němcová odešla před přípitkem, s toxickou vládou se nechtěla poplácávat po ramenou“ *Novinky.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/307389-nemcova-odesla-pred-pripitkem-s-toxickou-vladou-se-nechtela-poplacavat-po-ramenou.html>> (24. 4. 2016)

⁶⁷ „Předčasné volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/predcasne-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3882>> (24. 4. 2016)

strany to znamenalo výrazný úspěch, když dosáhly rekordních hodnot (ANO 2011, Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury). Pětiprocentní volební klauzuli v těchto volbách překonalo sedm politických stran, což je navýšení o dvě politické strany oproti volbám minulým. Nejvíce hlasů obdržela ČSSD, podíl hlasů činil 20,45%, avšak i když byla vítěznou stranu, byl to nejhorší výsledek vítězné politické strany v polistopadové historii a vůbec nejhorší výsledek pro sociální demokracii od vzniku ČR (Havlík 2014: 144). Všechny strany, které získaly sněmovní zastoupení ve volbách 2010, utrpěly volebním poklesem, s výjimkou KSČM, která obsadila třetí místo se ziskem 14,91% a podařilo se jí oslovit o více než 150 tisíc voličů více a získat o sedm mandátů více než v roce 2010⁶⁸. Hranici deseti procent také překročila TOP 09 se ziskem téměř 12%, ale ztratila třetinu svých voličů a 15 poslaneckých křesel oproti volbám předchozím. V celkovém umístění TOP 09 skončilo na čtvrtém místě. Bývalá vládní strana a tradiční strana českého stranického systému ODS získala pouhých 7,72% a přisvojilo si až páté místo. Byl to pro ODS nejhorší výsledek v její historii, ztratili téměř dvě třetiny voličů a 37 mandátů oproti volbám 2010. Pro KDU-ČSL to znamenal úspěch, jelikož se dokázala znovu dostat do PS. Získali téměř sedm procent, skončili na sedmém místě v celkovém pořadí (Havlík 2014: 146). Do sněmovních voleb šli s úplně novým vedením. Hlavním lídrem strany pro tohle volební období byl Pavel Bělobrádek⁶⁹. VV ani strana LIDEM, která vznikla jako výsledek štěpení VV, ve volbách nekandidovaly⁷⁰

Co nastalo pro tyto volby velkým překvapením, byl nástup nových politických hnutí-ANO a Úsvit. Nejprve hnutí ANO, které obsadilo druhé místo se ziskem téměř 19% hlasů. Zaznamenali historicky nejlepší výsledek pro ryze nový politický subjekt od vzniku ČR. Hnutí ANO 2011, vzniklo v návaznosti na protestní iniciativu Akce nespokojených občanů poté, co podnikatel slovenského původu Andrej Babiš v roce 2011 promluvil do médií o systémové korupci, která prorostla veřejnou správou (ANO 2011). Do většího povědomí se dostalo v senátních volbách 2012. Zakladatel a současným předsedou je podnikatel Andrej Babiš. Politická kampaň byla založena především právě na něm, jeho strana ho prezentovali jako

⁶⁸ „Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané v 2013“ *volby.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps>> (24. 4. 2016)

⁶⁹ „KDU-ČSL-volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/volby/kdu-csl-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3901>> (24. 4. 2016)

⁷⁰ Několik členů VV bylo na kandidátních listinách Úsvitu (Havlík 2014: 146).

úspěšného podnikatele, za kterým stojí odvedená práce. Také je považován za charismatického a mediálně známého lídra. Hnutí svou neznámost na české politické scéně začalo řešit osobními setkáními týmu ANO s voliči a pečlivě propracovanou volební kampaní. Billboardy a plakáty zaplavily celou republiku. Hnutí díky své ostré kampani získalo významnou pozici a zastínilo i některé politické strany, které působily déle na české politické scéně (Šíma, Králíková 2014: 16–17). Politické hnutí se prezentuje jako středopravicová strana⁷¹, ale politolog Petr Sokol se domnívá, že lidi, které Babiš láká, program jeho hnutí příliš neznají. Z jeho veřejných vystoupení vychází jen kult velkého úspěšného podnikatele a kritika korupčního prostředí, což na voliče funguje (Sokol 2013⁷²). Tudiž z toho plyne, že pravicové voliče oslovuje hnutí více rétorikou než programem. U hnutí ANO tak můžeme vysledovat výrazné podobnosti se stranou VV, neboť obě strany staví své silné stránky na tom, že nejsou součástí zkaženého establishmentu. Dalšími cíli jsou snížit nezaměstnanost, nezvyšovat daně občanům ani živnostníkům, pomoc podnikání nebo lepší výběr daní⁷³. ANO bývá někdy pokládáno za populistické, a to z důvodu nekonkrétního ideologického ukotvení, nejasného programu, ale politolog Kopeček dodává, že s jistou mírou populismu pracují všechny strany z levé i z pravé části politického spektra, počínaje ČSSD a konče TOP 09⁷⁴.

Druhý nový politický subjekt, který se dostal do PS s výsledkem téměř 7%, bylo politické hnutí Úsvit přímé demokracie. Hnutí bylo založeno v květnu 2013. Za jeho vznikem stál podnikatel a od roku 2012 i zlínský senátor Tomio Okamura. Název hnutí je ovlivněn knihou *Úsvit ekonomy* Pavla Kohouta, ve které podporuje

⁷¹ Kálal, Jan. 2014. „ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš“ *Echo24.cz*, 11. 10. 2014 (online). Dostupné z: <http://echo24.cz/a/w6Ux7/ano-je-pravicova-strana-se-socialnim-citenim-rekl-babis>> (24. 4. 2016)

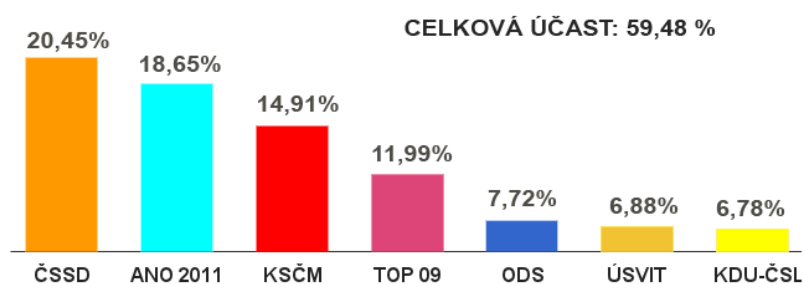
⁷²Sokol, Petr. 2013. „Babiš se opakování vtípu VV nevyhne“ *ODS.cz*, 27. 9. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.ods.cz/clanek/5697-petr-sokol-babis-se-opakovani-vtipu-vv-nevyhne>> (24. 4. 2016)

⁷³„ANO- volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/volby/ano-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3902/>> (24. 4. 2016)

⁷⁴ „Jsou nová politická hnutí populistická? Politolog je opatrný“ *Parlamentnilisty.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Jsou-nova-politicka-hnuti-populisticka-Politolog-je-opatrný-271022>> (24. 4. 2016)

myšlenky zásadní změny politického systému a přímé volby poslanců⁷⁵. Okamurův politický subjekt chce dále prosadit prezidentský systém, odvolatelnost politiků, trestní a hmotnou odpovědnost soudců a státních zástupců. Klíčovým bodem programu, z něhož Okamura podle svých slov není ochoten ustoupit, a který vyplývá z názvu hnutí, je zákon o obecném referendu⁷⁶. Dále usilují o zpřísnění imigrační politiky, omezení systému sociálních dávek tak, aby z něj čerpali jen plně integrovaní občané, důraz na plnou integraci menšin, zvýšení platů policistů, podporu národního cítění a národní kultury pod heslem „Národ sobě“, snižování daní a podporu podnikání a v neposlední řadě o potlačení byrokracie (Úsvit program)⁷⁷. Politolog Ladislav Cabada hnutí Úsvit pokládá za protestní stranu (Kubát, Lebeda 2014: 119). Předsedové stran ČSSD, ANO a KDU-ČSL podepsali koaliční smlouvu 6. ledna 2014. Dále pak 29. ledna byla jmenována vláda Bohuslava Sobotky. Vláda má 17 členů. Povolební situaci zkomplikoval neúspěšný puč v ČSSD.

Graf 3. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2013

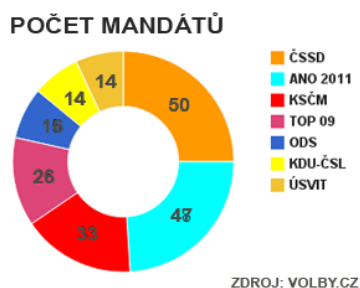
Zdroj: Český statistický úřad, volby.cz

⁷⁵ Jiříčka, Jan. 2013. „Bárta: S Okamurou nás spojuje přímá demokracie, rozpad VV nehrozí“ *iDnes.cz*, 9. 9. 2013 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/barta-bude-kandidovat-za-okamuruv-usvit-f06-domaci.aspx?c=A130909_125954_domaci_jj> (24. 4. 2016)

⁷⁶ „Úsvit přímé demokracie - volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktualne.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/volby-do-poslanecke-snemovny-2013-usvit-prime-demokracie/r~i:wiki:3903/>> (24. 4. 2016)

⁷⁷ Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. 2014. „Program hnutí“ *Úsvit přímé demokracie*, 17. 4. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.usvitnarodnikoalice.cz/program-hnuti/>> (24. 4. 2016)

Graf 4. Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013

4. 2 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho

Slovy Vladimíra Hanáčka: „*Poslední volby do Poslanecké sněmovny přinesly výsledky představující významnou diskontinuitu nastavení formátu českého stranického systému. Faktické zhroucení jednoho pólu systému a jeho proměna v malou stranu, zvýšení počtu relevantních aktérů, jakož i nástup nových „hnutí“ a robustnost jejich voličské podpory představují zásadní změnu evolučních tendencí českého stranického systému*“ (Hanáček 2015). Tato slova potvrzují destabilizující tendenci stranického systému, která započala již v roce 2010. Když to srovnáme s volbami předcházejícími, kdy počet stran, které můžeme brát za relevantní aktéry, bylo pět politických stran (ODS, ČSSD, TOP 09, KSČM a VV). S volbami 2013 došlo k výraznému navýšení na sedm politických stran a navíc do PS vstoupily dva nové subjekty. Od vzniku samostatné ČR nikdy sedm politických stran nebylo v PS. Vítěz těchto voleb, ČSSD, disponuje koaličním potenciálem, tudíž není vůbec pochyb o relevanci této politické strany a navíc patří k tradičním stranám českého stranického systému. Největším překvapením těchto voleb, je enormní úspěch nového politického hnutí ANO 2011, které skončilo na druhém místě. Už kvůli počtu mandátů, má ANO vliv na taktiku soutěže. Problém je u ideologického vymezení, jelikož z programu hnutí nejde přesně určit, na jaké straně pravo-levého pólu stojí. Pro lepší přehlednost budeme ANO řadit jako středopravicovou stranu.⁷⁸ Ale zároveň může zabírat velkou část prostoru potenciální expanze pro ČSSD. Tudíž z ideologického hlediska, by mohla utvořit koalici s ODS, TOP 09 či KDU-ČSL, ale jak víme, hnutí se ostře vymezuje proti tradičnímu establishmentu, což znovu narážíme na problematiku určení koaličního potenciálu. KSČM se umístilo na třetím místě a můžeme o ní hovořit jako o relevantním aktéru. V kapitole 3. 2 jsme narazili na problematiku určení antisystémovosti strany. Ale co je výrazná změna oproti volbám minulým, je výrazný propad tradiční strany ODS, kdy výrazná část elektorátu přešla k hnutí ANO. ODS z významného koaličního partnera přešlo do opozice spolu s TOP 09. Pro stranu KDU-ČSL je to výrazný úspěch, jelikož se dokázala znovu dostat do PS, a navíc i jako malá strana disponuje koaličním potenciálem a jak víme, utvořila vládní koalici s ČSSD a ANO. Poslední strana, která vstoupila na půdu PS, se stala zvláštním fenoménem, neboť jeho ideologická

⁷⁸ I když následující politické kroky v rámci volebního období 2013-2016, tomu neodpovídají. Např. zákon o EET. „Poslanci po 236 dnech přijali elektronickou evidenci tržeb. Jako první se zapojí hotely a restaurace“ *Ihned.cz*, 10. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://domaci.ihned.cz/c1-65156940-zive-poslanci-jednaji-o-navrhu-zakona-o-elektronicke-evidenci-trzeb>> (24. 4. 2016)

profilace, program, personální obsazení i organizační rámec, není dostatečně v odborné literatuře reflektován a popsán. Mluvíme samozřejmě o hnutí Úsvit, které s KSČM se nachází v izolovaném a odcizeném postavení⁷⁹ (Hanáček 2015).

Co se týče typu a formátu českého stranického systému, v minulé kapitole jsme došli k závěru, že je to spíše omezený pluralismus, ale některé prvky jsou i z extrémního pluralismus, tudíž je to kombinace obojího. V roce 2013 je tu problém obdobný. Počtem relevantních aktérů bychom mohli začít, že je to formát extrémního pluralismu. Jak už víme s extrémním pluralismem, se pojí polarizovaný pluralismus, když ale procházíme jednotlivé charakteristiky, narážíme na určité nejasnosti. Nejprve Sartoriho předpoklad, že na obou krajích ideologického pólu stojí naproti sobě dvě antisystémové strany v opozici. Jelikož vycházím z teorie Sartoriho, využiji jeho širší pojatou definici antisystémové strany. Sartori říká (2005: 137), že za strany anisystémové můžeme brát všechny strany odmítající či protestní, jelikož sdílejí stejnou vlastnost, a to že zpochybňují legitimitu režimu a podkopávají jeho podpůrné základny. Ale dodává, že protestní strany mohou existovat krátce v čase a jsou tedy méně anti a méně odolné než partaje, které vyjadřují cizí nebo odcizenou ideologii. Tedy v rámci zvolené teorie v této práci, pojímám Úsvit jako stranu protestní, tudíž jako antisystémovou, což první předpoklad polarizovaného pluralismu je naplněn. Druhý předpoklad, což je existence dvoustranných opozic, které jsou ideologicky naprosto neslučitelné a nemohou spolu spojit síly. Když se podíváme na KSČM a stranu Úsvit, i když je to také poněkud problematické, můžeme v sartoriánské optice říct, že jsou to dvě naprosto ideologicky vzdálené strany, což tím pádem naplňuje druhý předpoklad. Třetí premisa, že je metrický střed osazen středovou vládou a čelí opozici zleva i zprava a přispívá tak k odstředivým tendencím. Tohle není možné, protože reálný stav stranického systému napomáhá k dostředivé soutěži, což zachovává její směr z roku 2010. Zásadní změnu však představuje skutečnost, že aktéry dostředivé soutěže nejsou pomyslné krajní body pravolevého kontinua, tedy sociálnědemokratická levice a neoliberální pravice, ale pomyslným levým pólem této soutěže je hnutí ANO, které skrze koaliční spojenectví s ČSSD zároveň ohraničuje jeden pól systému. Vzhledem k jeho středové prostorové pozici však zároveň dochází k omezení prostoru potenciální dostředivé expanze obou pólů (Hanáček 2015). Stručně řečeno, střed se již nedobývá z krajů, ale ze středu a zprava, tzn.

⁷⁹ http://www.e-polis.cz/clanek/cesky-stranicky-system-po-roce-2013-v-sartorianske-perspektive.html#_ftn37

soutěží o něj hnutí ANO a pravicové strany. Také stranický systém v roce 2013 můžeme chápat jako vysoce polarizovaný oproti letům minulým, což způsobuje hluboké štěpení, nízkou míru konsensu a pro voliče to může signalizovat nízkou míru legitimacy systému. Poslední předpoklad, který bych chtěla více prozkoumat, je tzv. politika trumfování, kdy se strany předhánějí ve svých slibech. Tento předpoklad by podle mého zasloužil více prostoru v jiné práci, kdy by se v časovém horizontu mohl porovnávat předvolební program s reálnými kroky vládních stran. Na závěr bych chtěla konstatovat, že český stranický systém se po roce 2013 nachází z hlediska typologie Sartoriho někde mezi polarizovaným a umírněným pluralismem. Ale na validnější empirické potvrzení a jejího detailnějšího zhodnocení, bychom se měli ještě nějakou dobu počkat.

4. 3 Volební volatilita sněmovní volby 2013

4. 3. 1 Čistá volební volatilita

Jak jsme se dozvěděli v teoretické části o volební volatilitě, pro výpočet čisté volatility se nejčastěji používá Pedersenův index. Na základě výpočtu z podkapitoly 3. 3. 1 o čisté volatilitě jsme zjistili, že sněmovní volby v roce 2010 znamenaly významný odklon od předchozích nižších hodnot a zvýšená volatilita pokračovala i ve sněmovních volbách v roce 2013. Hodnota nám vyšla na 38, což je mírné snížení z 39 z voleb předcházejících (Linek 2014: 27). Pokud jde o úroveň vnítrousystémové volatility, což je souhrn změn volební podpory mezi stranami, které se účastnily obou srovnávaných voleb. Jak víme do 1998, vykazovala nepravidelný trend, ale od roku 1998 hodnota rostla, až v roce 2010 dosáhla hodnoty 17, což bylo zatím nejvyšší, v dalších volbách 2013 se tato hodnota mírně snížila na 16. Zvýšená úroveň čisté volatility v letech 2010 a 2013 tak vzhledem ke stagnaci vnítrousystémové volatility v daném období nebyla způsobena změnami v podpoře hlavních politických stran, ale spíše nástupem nových stran (Linek: 2014). Takže můžeme usoudit, že sněmovní volby 2013 navázaly na vysokou míru volatility z předchozích voleb (Havlík 2014: 154). Úroveň vněsystémové volatility, tedy souhrn podpory nových stran a zaniknuvších stran, nám v roce 2010 dramaticky narostla, kdy poprvé od roku 1992 převýšila hodnoty vnítrousystémové volatility a také na stejné úrovni zůstala vněsystémová volatilita i v roce 2013. Jak víme, ve volbách v roce 2013 uspěly další nové strany (ANO, Úsvit) a vzorce tak byly zachovány (Linek 2014: 28). Poslední dekompozice, které navrhli Bartolini a Mair (1990) se týkají výpočtu meziblokové a vnítrublokové volatility z hlediska levicových a ostatních stran, které odhadují, že velká část volatility v podpoře stran, je způsobena změnou v podpoře stran uvnitř levicového bloku a ostatních stran. V roce 2013 došlo k dalšímu nárůstu vnítrublokové volatility, ta byla zapříčieněna převážně změnou podpory mezi nelevicovými stranami (v roce 2010 byla hodnota 31, v roce 2013 37). V roce 2013 to bylo zapříčieněno poklesem podpory ODS, TOP 09, Suverenity a nárůstu podpory ANO a Úsvitu, ale i když změny podpory uvnitř levého bloku nebyly malé (pokles podpory ČSSD a SPOZ a nárůst podpory KSČM). Tedy zvýšení volatility v letech 2010 a 2013 pouze minimálně souvisí se změnou podpory levicového a nelevicového bloku a je převážně vytvářen změnami v podpoře stran uvnitř jednotlivých bloků.

4.3.2 Celková volební volatilita

Výpočty jsou provedeny na základě dat z dotazníkových šetření z roku 2013 prostřednictvím CVVM. Nejprve se zaměříme na stabilitu volebního chování ve dvou po sobě jdoucích volbách. Tato stabilita pak také může mít dvě varianty, hlasování pro stejnou stranu a opakovaná neúčast ve volbách. Na základě výpočtu jsme zjistili, že svou volbu z předchozích voleb zopakovali v letech 2002 a 2006 více než tři pětiny, ale v následujících volbách 2010 až 2013 došlo k poklesu přibližně o deset procentních bodů. Také stabilita volební neúčasti se neustále navyšovala, kdy se v roce 2002 zhruba jedna čtvrtina všech voličů opakovaně neúčastnila voleb. Také volby 2013 nebyly v tomhle ohledu žádnou výjimkou, kdy z hodnoty 22 z roku 2002 se navýšila na hodnotu 28. Dále podíl stabilních voličů jedné strany se od roku 2002 klesal, v roce 2013 hlasovalo pro stejnou stranu pouhých 32%. Taky na co nesmíme zapomenout, je vývoj nestabilního volebního chování, který zahrnuje nejen přechody mezi stranami, ale také přechody mezi účastí a neúčastí. Celkový podíl volatilního chování měl klesající tendenci, nicméně až od voleb 2010 se dostal až k hodnotám typickým pro 90. léta. Podle Linka (2014) tento trend reflektuje dva protichůdné pohyby. Na jedné straně v letech 2010 a 2013 vzrostl podíl voličů, kteří přecházeli mezi účastí a neúčastí (pro srovnání v letech 1992 a 1996 to bylo 20% a 2010 a 2013 22 až 24%). Na druhou stranu upozorňuje, že klesal podíl voličů, kteří ve dvou po sobě jdoucích volbách hlasovali pro odlišné strany (např. v letech 2002 a 2006 bylo dosaženo 13 až 14%), ale ve sněmovních volbách 2010 a 2013 došlo k významnému nárůstu voličských přesunů na 23%. Celkově tyto údaje dokazují, že nárůst v těchto posledních volbách byl způsoben spíše přesuny podpory mezi různými stranami, zatímco přesuny mezi volební účastí a neúčastí byly na dlouhodobé úrovni. V neposlední řadě díky míře volební volatility, a to počet voličů, kteří hlasovali pro odlišnou stranu, uvedeno jako podíl těch, kteří se účastnili obou voleb. Ve sněmovních volbách 2013 je to obdobné jako ve volbách předchozích, kdy to byl každý druhý volič z pěti.

Jako poslední ukazatel nám poslouží dekompozice celkové volatility na vnitrosystémovou a vněsystémovou a také na meziblokovou a vnitroblokovou volatilitu podle programového zaměření stran. Podíl vnitrosystémové volatility v čase postupně klesal, v roce 2010 přecházelo mezi etablovanými stranami šest procent voličů, tak v roce 2013 se tato hodnota zvýšila na 11%. V případě

vněsystémové volatility jsou výsledky podhodnocené, jelikož nové strany, které byly zahrnuty v kategorii ostatních stran, není možné zahrnout do výpočtu kvůli nedostatku informací⁸⁰. V letech 1998, 2010 a 2013 jsou hodnoty vněsystémové volatility vyšší naopak kvůli úspěchu nových stran (US, TOP09, VV, ANO2011 a Úsvit přímé demokracie). Hodnoty vněsystémové volatility pro roky 2010 a 2013 jsou ve srovnání s předchozím vývojem podstatně vyšší. Na závěr této podkapitoly je zahrnuta vnitrobloková a mezibloková volatilita. Volatilita mezi levicovým blokem a blokem ostatních stran od roku 1996 klesá, ale od roku 2010 došlo k jejímu navýšení na hodnotu 17 a v dalších volbách došlo o navýšení jednoho procenta. V důsledku nárůstu vnitroblokové volatility v posledních dvou volbách, došlo ke snížení podílu meziblokové volatility na celkové volatilitě až k jedné čtvrtině. Tyto hodnoty naznačují, že voliči ve dvou posledních volbách byli nespokojeni s etablovanými stranami, hledali spíše mezi ideově blízkými stranami, a to především mezi nově ustavenými (Linek 2014: 31-34).

⁸⁰ Proto se někdy setkáváme s nulovou vněsystémovou volatilitou, i když malé zisky některých nových stran svědčí o opaku (Linek 2014: 34).

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala analýzou českého stranického systému v letech 2010-2013. V rámci výše zvoleného období byla provedena analýza kontextu politické situace, volebních výsledků, dále byla aplikovaná teorie stranického systému Giovanniho Sartoriho. V neposlední řadě byla využita volební volatilita, jak celková tak i čistá. Volební volatilita byla zvolena z důvodu, že volební výsledky se mohou jevit stabilní, ale je nicméně otázkou zda stabilita volebních výsledků není jen zdánlivá. Na základě tohoto indikátoru můžeme zjistit, zda nezakrývá větší nestabilitu na úrovni individuálního volebního chování. A na tomto základě, jsme došli k následujícím závěrům.

Práce byla rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole byl hlavní cíl představit hlavní rysy Sartoriho teorie stranického systému. Sartori vymezil stranický systém, jako soustavu interakcí vyplývající z mezistranické soutěže a také nepřímo dokládá existenci stran. Stěžejním bodem jeho teorie je určení tzv. relevantních stran v systému na základě koaličního či vyděračského potenciálu. Dále rozlišuje sedm tříd, které jsou vyjádřeny počtem relevantních aktérů. Tyto jednotlivé třídy nám určují formát daného stranického systému a na této bázi můžeme klasifikovat stranického systému. Ale u krajních kategorií se nám projevují mnohé nedostatky, tak Sartori přidal kritérium ideologie, které nám umožní zjistit rozsah polarizace, čímž zjistíme vlastnost daného systému. Z důvodu vícestranického českého systému, jsme se zabývali pouze omezeným a polarizovaným pluralismem. Nabídli jsme různé pohledy a kritiku zahraničních politologů. I když je tato teorie zatím nepřekonaná, a nedošlo zatím k dalším inovacím, tak nám z toho vyplývá, že typologie stranických systému musí reagovat na nové problémy stranicko- politického uspořádání. Kritikou je nejvíce podrobován umírněný pluralismu, podle Maira (2002) nedostatečně odráží skutečnost stranických systému. V současné době do toho to typu patří většina západoevropských systému. Podle mého názoru, by se tento typ měl ještě více rozdělit, aby lépe reflektoval současné změny. Na tyto problémy s aplikováním Sartoriho typologie nejvíce naráží systémy středovýchodní Evropy, které se po konci Studené války demokratizovaly což je i náš případ. V poslední podkapitole byla představena volební volatilita na teoretickém podkladu. Volební volatilita nám sloužila jako indikátor pro zjištění stability stranického systému a také zachycuje dynamiku v podpoře jednotlivých stran. Podle typu zvolených dat (agregovaná či na

individuální úrovni), která jsou využívána, se rozlišuje na celkovou a čistou. Pro lepší srovnání, jsem použila obě varianty. Jelikož volatilita na individuální úrovni je mnohem větší než na agregované. Dále jsme zvolili i různé dekompozice obou variant a připojila jsem i k tomu různé kritiky, pro lepší zhodnocení.

V druhé kapitole s názvem *Charakteristika doby před rokem 2010*, jsem se primárně zabývala, dobovým kontextem před parlamentními volbami 2010, pro lepší orientaci a pochopení problematiky. Jak víme Topolánkově vládě, byla poprvé v historii ČR vyslovena nedůvěra, poté byla jmenována vláda úřednická. Při hlubším zkoumání nám vyplynulo, že i když byla vláda nestranická, tradičním stranám šlo pouze o udržení mocenského postavení v daných resortech při výběru jednotlivých ministerstev. Poslanci z tradičních stran touto novou politickou situací využívali a připravovali řadu novel a zákonů, které významně měnili ekonomickou a politickou situaci země, a také jim to usnadňovalo těžkou pozici v době hospodářské recese, kdy odpovědnost padla na novou úřednickou vládu. I když vláda neměla jasný program, tak paradoxně při výzkumech veřejného mínění vláda Jana Fischera měla největší podporu ze všech ústavních institucí, což už nám značí začínající krizi voličů k tradičním politickým stranám. Tedy nám vyplývá, že vláda Jana Fischera byla slabá a neakceschopná, neplnila své hlavní funkce, což byla tvorba jednotlivých politik, jejich implementace. Podle autorů Hlouška a Kopečka mělo dojít k vypsání předčasných voleb, což by pomohlo zformovat silnější a akceschopnější vládu a nepokračovalo by slabé vládnutí již od roku 2006, toto selhání je vinou politických elit všech ústavních institucí. Abychom měli širší perspektivu, zaměřili jsme se také na vznikající nálady proti tradičním stranám v Evropě. Z průzkumu Evropského parlamentu vyplynulo, že nízká účast do této instituce, je důsledkem nedůvěry v politiku obecně, nikoliv v neznalost této organizace. Tudíž podobné nálady politické krize proti tradičním stranám se promítly i v jiných částech Evropy. Tuto politickou krizi doprovází úspěch populistických stran. Jako konkrétní příklady populistických stran, jsem uvedla Koalici radikální levice- Syriza, Podemos, která navazuje na Syrizu a jako poslední Národní Frontu ve Francii. I když jsou tyto strany předmětem sporů, zda jsou opravdu populistické, tak jedno mají společné, kritiku proti tradičnímu establishmentu. Zda tyto strany využívají současný politický kontext krize, je otázkou a jenom čas ukáže, zdali budou umět efektivně řešit současné problémy nebo je to pro nás krok ještě do horší situace.

Třetí kapitolu zaměřenou na parlamentní volby, jsme rozdělili na tři podkapitoly. Nejprve jsme analyzovali konkrétní volební výsledky jednotlivých relevantních stran. Tyto volby přinesly třetí nejnižší volební účast v historii ČR, pouhých 62,5%. Další změnu, co nám tyto volby přinesly, bylo vyjádření voličů nad zklamáním etablovaných stran jako ODS a ČSSD. V předchozích volbách se stranický systém jevil jako souboj dvou velkých stran - ČSSD, ODS, kdy obě strany získali přes 30% všech platných hlasů. Zklamání voličů vedlo k alternativnímu řešení ve formě nových stran, které přicházejí, že změní politickou situaci. V roce 2010 s tím přichází VV a TOP 09. Tudíž můžeme říct, že tyto volby byly protestem proti politické třídě a korupci. TOP 09 skončila na třetím místě hned za ČSSD a ODS, s celkovým výsledkem 16% hlasů, byl to tak výrazný úspěch, že dokonce TOP 09 porazila KSČM. Co se týče Věcí veřejných, strana získala přes 10% a umístila se tak na pátém místě. Tato strana měla úspěch postavený na lídrovi strany (Radek John). Dokazují to i výsledky veřejného mínění, kdy se stal těsně před volbami nejdůvěryhodnějším českým politikem. Tudíž můžeme říct, že levo-pravá soutěž byla stěžejní pro volební rozhodování, ale také musíme dodat, že strany jako VV, Suverenita či SPOZ měly podporu založenou převážně na lídrovi strany.

Následně jsme aplikovali teorii Sartoriho na nové stranické uspořádání po volbách 2010. V této části můžeme odpovědět na první výzkumnou otázku, Jak moc se proměnil stranický systém? Sněmovní volby v roce 2010 přinesly výraznou změnu, pokud jde o formát systému ve vztahu ke konkrétním aktérům. Při přiřazení České republiky k jednomu z formátů a typů stranických systémů, které navrhl Sartori, nám vyplývá, že zvolené přiřazení není jednoznačné a najdeme zde obvykle znaky minimálně dvou typů. Počet relevantních aktérů se nezměnil oproti volbám 2006, ale došlo ke změně ve smyslu vstupu nových politických stran (VV, TOP 09) a neúspěchu dvou předchozích stran (KDU-ČSL, SZ). Další problém nastal u určení antisystémovosti u KSČM. I když je u ní sporné vymezení, tak delegimizační vliv na systém vyvíjí, tudíž jsem ji pro lepší přehlednost jako antisystémovou stranu zařadila. Ale naproti tomu nám to vyvrací charakteristický znak omezeného pluralismu. Co se týče charakteru vlády, tak Nečasova vláda je považována za většinovou, tudíž se nám další znak neshoduje se Sartoriho teorií, kdy pro tento typ jsou typické vlády menšinové. KDU- ČSL se do sněmovny nedostala, tudíž došlo k oslabení metrického středu systému, který tak zůstává institucionálně neobsazen,

což posiluje dostředivé účinky soutěže a podporuje tézi umírněného pluralismu. Tudíž nám z toho plyne, že se český stranický systém pohybuje mezi dvěma typy polarizovaného a umírněného pluralismu.

V poslední podkapitole jsme se zaměřili na konkrétní výpočty volební volatility. Použila jsem data z povolebních výzkumů. Pro lepší přehlednost jsme v práci použili tabulku s výpočty všech parlamentních voleb na základě čisté volatility. Analýza čisté volatility prokázala nárůst volatility hlasování v roce 2010 na úroveň let 1996 a 1998. Na podstatnou odlišnost těchto voleb od těch předchozích ukazuje podíl voličů v obojích po sobě jdoucích volbách, kteří změnili stranu, pro niž hlasovali. Také touto vlastností se volby v roce 2010 podobají volbám z poloviny 90. let. Také přesuny mezi etablovanými stranami dosahovaly pouze necelých 30%, zatímco přesuny od etablovaných stran k novým více než 70%. Klesá také podíl jedinců, kteří opakovaně hlasují pro stejnou stranu. V roce 2010 hlasovali pro stejnou stranu pouze tři z deseti voličů. Tudíž se snižuje podíl voličů, na které se mohou politické strany spolehnout, že pro ně budou znovu hlasovat. Také došlo k nárůstu vnitroblokové volatility. Přechody uvnitř levicového bloku stran a uvnitř nelevicového bloku stran byly výrazně častější než přechody od levicových stran k nelevicovým a naopak. Co se týče celkové volatility ta, se zvýšila jenom mírně, naznačuje, že volby v roce 2010 byly volatilnější než předchozí, nicméně na stejné úrovni jako v letech 1996 a 1998. Ať už tedy použijeme jakýkoliv nástroj pro měření volatility, můžeme říct, že volby v 2010 představují výraznou změnu oproti volbám předchozím a naznačují trend návratu do poloviny 90. let minulého století. Došlo také k oslabení a rozvolnění vazeb mezi voliči a stranami. Tuto tézi potvrzuje také podíl propadlých hlasů. V těchto sněmovních volbách se manifestoval největší odklon voličů od vládních stran a podporou nových stran. Tudíž můžeme odpovědět na další výzkumnou otázku: Proč došlo ke krizi tradičních stran jako ČSSD, ODS? Opouštění od těchto etablovaných stran významně souvisí s politickou nespokojeností a poklesem pozitivních vazeb na politické strany, které můžeme vidět v poklesu volební účasti. Co se týče ČSSD nižší podpora, se objevila až těsně před volbami. Podle Linka (2012) to mohlo souviset se selektivní demobilizací jejich voličů pod dojmem volebního vítězství, či tematickým zaměřením jejich volební kampaně. Také řadu voličů mohl odrazovat předseda strany Jiří Paroubek, který měl v té době velice nízkou podporu ve srovnání s ostatními lidry jiných stran. U ODS to

pravděpodobně mohlo souviset s řadou skandálů či nepopularitou různých členů a zároveň se zodpovědností za vládnutí v předchozím období. S nižšími zisky ODS souvisí vytvoření nové strany TOP 09.

V poslední kapitole jsme rozebírali přesně totéž, jen přešli k dalším sněmovním volbám. V roce 2013 se konaly předčasné sněmovní volby na základě řady skandálů vlády Petra Nečasy. Tyto kauzy ještě více otřásly politickou scénou a zvýšila odpor občanů k politice a jednotlivým politikům. Celková volební účast byla v roce 2013 druhá nejnižší v historii sněmovních voleb, dosáhla 59,48%, což je o více než tři procentní body nižší, než v roce 2010. Tudíž můžeme odpovědět na další výzkumnou otázkou: Byly předčasné volby do poslanecké sněmovny v roce 2013 navazující na volby v roce 2010- ve smyslu, že pokračovaly v tendencích destabilizace stranického systému a krize tradičních stran? Výsledky voleb v tomto ohledu potvrzují tento nastoupený trend destabilizace české stranické politiky. Parlamentní strany, které obhajovaly své posty v těchto volbách, získaly méně než polovinu hlasů. Ale naopak pro nové strany to znamenalo výrazný úspěch, když dosáhly rekordních hodnot (ANO, Úsvit). Další výrazná změna, která nastala, bylo navýšení na sedm politických stran, které se dostaly do PS. I když zvítězila ČSSD, byl to její nejhorší výsledek v její dosavadní historii. Jak už jsme uvedli všechny strany, které získaly sněmovní zastoupení ve volbách 2010, utrpěly na své volební základně, s výjimkou KSČM, která obsadila třetí místo se ziskem 14,91%. Úspěšné volby byli i pro stranu KDU-ČSL, jelikož se znovu dokázala vrátit do PS. VV ani strana LIDEM, která vznikla jako výsledek štěpení VV, ve volbách nekandidovaly. Co se stalo, ale velkým překvapením voleb, byl nástup dvou nových politických hnutí. ANO a Úsvit. Nejprve hnutí ANO, které obsadilo druhé místo se ziskem téměř 19% hlasů. Zaznamenali historicky nejlepší výsledek pro ryze nový politický subjekt od vzniku ČR. Hnutí bylo založeno na výrazném lídrovi Andrejovi Babišovi. Vymezuje se jako protestní strany, a také někdy bývá pokládáno za populistické, a to z důvodu nekonkrétního ideologického ukotvení, nejasného programu. Druhé nové politické hnutí, které se dostalo do PS, bylo Úsvit přímé demokracie. Taktéž založené na výrazném lídrovi Tomiu Okamoruvi.

U aplikace teorie Sartoriho na český stranický systém po volbách 2013, narážíme opět na obdobné problémy. Počtem relevantních aktérů bychom mohli říct, že je to formát extrémního pluralismu. Jak už víme s extrémním pluralismem, se pojí

polarizovaný pluralismus, když ale procházíme jednotlivé charakteristiky, narážíme na určité nejasnosti. Nejprve Sartoriho předpoklad, že na obou krajích ideologického pólu stojí naproti sobě dvě antisystémové strany v opozici. Pro lepší orientaci jsem zvolila Úsvit za protestní stranu na základě širší definice antisystémové strany. Což první předpoklad polarizovaného pluralismu je naplněn. Druhý předpoklad byl také naplněn, když v sártoriánské optice nahlížíme na Úsvit a KSČM jako ideologicky naprosto neslučitelné. Další premisa byla vyvrácena, jelikož směr stranické soutěže zůstal dostředivý z předchozích voleb. Zásadní změnu však představuje skutečnost, že aktéry dostředivé soutěže nejsou pomyslné krajní body pravolevého kontinua, tedy sociálnědemokratická levice a neoliberální pravice, ale pomyslným levým pólem této soutěže je hnutí ANO, které skrze koaliční spojení s ČSSD zároveň ohraničuje jeden pól systému. Také stranický systém v roce 2013 můžeme chápat jako vysoce polarizovaný oproti letům minulým, což způsobuje hluboké štěpení, nízkou míru konsensu a pro voliče to může signalizovat nízkou míru legitimacy systému. Poslední předpoklad, který bych chtěla více prozkoumat, je tzv. politika trumfování, kdy se strany předhánějí ve svých slibech. Tento předpoklad by podle nás zasloužil více prostoru v jiné práci, kdy by se v časovém horizontu mohl porovnávat předvolební program s reálnými kroky vládních stran. Tudíž můžeme na závěr konstatovat, že český stranický systém se v roce 2013 opět nacházíme mezi polarizovaným a umírněným pluralismem, ale charakteristik z polarizovaného pluralismu bylo více naplněno.

V poslední podkapitole zabývající se volební volatilitou, jsme nejprve opět začali čistou volební volatilitou. Na základě obdobných výpočtu zvýšená volatilita pokračovala i ve sněmovních volbách 2013. Vysoký nárůst vnitrosystémové volatility se v roce 2013 nepatrně snížil z hodnoty 17 na 16. Zvýšená úroveň čisté volatility v letech 2010 a 2013 tak vzhledem ke stagnaci vnitrosystémové volatility v daném období nebyla způsobena změnami v podpoře hlavních politických stran, ale spíše nástupem nových stran. Také došlo v roce 2013 k nárůstu vnitroblokové volatility, ta byla způsobena změnou podpory mezi nelevicovými stranami (v roce 2010 byla hodnota 31, v roce 2013 37). V roce 2013 to bylo zapříčiněno poklesem podpory ODS, TOP 09, Suverenity a nárůstu podpory ANO a Úsvitu, ale i když změny podpory uvnitř levého bloku nebyly malé (pokles podpory ČSSD a SPOZ a nárůst podpory KSČM). Tedy zvýšení volatility v letech 2010 a 2013 pouze

minimálně souvisí se změnou podpory levicového a nelevicového bloku a je převážně vytvářen změnami v podpoře stran uvnitř jednotlivých bloků. Na úrovni celkové volební volatility, byly výpočty obdobně provedeny na základě dat z dotazníkových šetření z roku 2013 prostřednictvím CVVM. Stabilita volební neúčasti se neustále navyšovala, kdy se v roce 2002 zhruba jedna čtvrtina všech voličů opakovaně neúčastnila voleb. Také volby 2013 nebyly v tomhle ohledu žádnou výjimkou, kdy z hodnoty 22 z roku 2002 se navýšila na hodnotu 28. Určitě je důležité upozornit na dva protichůdné pohyby. Na jedné straně v letech 2010 a 2013 vzrostl podíl voličů, kteří přecházeli mezi účastí a neúčastí (pro srovnání v letech 1992 a 1996 to bylo 20% a 2010 a 2013 22 až 24%). Na druhou stranu upozorňuje, že klesal podíl voličů, kteří ve dvou po sobě jdoucích volbách hlasovali pro odlišné strany (např. v letech 2002 a 2006 bylo dosaženo 13 až 14%), ale ve sněmovních volbách 2010 a 2013 došlo k významnému nárůstu voličských přesunů na 23%. Jako poslední ukazatel jsme použili dekompozici celkové volatility na vnitrosystémovou a vněsystémovou a také na meziblokovou a vnitroblokovou volatility. Z těchto ukazatelů nám vyplynulo, že v důsledku nárůstu vnitroblokové volatility v posledních dvou volbách, došlo ke snížení podílu meziblokové volatility na celkové volatilitě až k jedné čtvrtině. Tyto hodnoty naznačují, že voliči ve dvou posledních volbách byli nespokojeni s etablovanými stranami, hledali spíše mezi ideově blízkými stranami, a to především mezi nově ustavenými.

Na závěr bychom chtěli uvést, že aplikace teorie Giovanniho Sartoriho je na prostředí východoevropských zemí problematická a určitě je tu prostor na její inovaci. Formulované výzkumné otázky se podařilo zodpovědět a cíl, který jsme si na počátku práce určili, jsme splnili. Zvolená literatura byla dostačující. Knihy mi poskytly množství informací ke zpracování této práce. K volbám 2010 bylo sepsáno mnoho kvalitních zdrojů obsahujících detailní informace o tomto tématu. Významným autorem, který velmi přispěl k tomuto tématu, je Lukáš Linek. Linek se ve svých knihách zabývá jak samostatně volební volatilitou tak také volbami 2010. K volbám 2013, kromě publikace *Volby do Poslanecké sněmovny 2013* od Vlastimila Havlíka a dalších autorů, zatím nebylo vydáno dostatečný počet zdrojů, jelikož se jedná o relativně nové téma v rámci české politiky. Práce se zabývala analýzou proměny stranického systému v ČR. Jelikož se blíží další sněmovní volby v roce 2017, tak se naskytá další možnost výzkumu.

Prameny a literatura

Aeschimann, Éric. 2015. „S Jacquesem Rancièrem o užitečných idiotech Národní fronty“ *A2larm.cz*, 16. 12. 2015 (online). Dostupný z: <<http://a2larm.cz/2015/12/s-jacquesem-rancierem-o-uzitecných-idiotech-narodni-fronty>> (24. 4. 2016)

„ANO- volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/volby/ano-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3902/>> (24. 4. 2016)

ANO, bude líp. 2013. „Můj příběh“ *ANO 2011*. 1. 7. 2013 (online). Dostupné: <<http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/blogy/12512/muj-podrobny-zivotopis>> (24. 4. 2016)

ANO, bude líp. 2013. „Stanovy politického hnutí“ *ANO 2011*, 15. 4. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/vnitri-predpisy/ano-stanovy-2013.pdf>> (24. 4. 2016)

Balík, Stanislav. 2010. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bartolini, Stefano, Peter Mair. 1990. *Identit, Competition, and Electoral Availability: The Stabilization of European Electorates 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.

Beyme, Klaus von. 1985. *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot: Gower.

Birch, Sarah. 2003. *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bittner, Petr. 2015. „Podemos: tajemství „španělské Syrizy““ *Deník Referendum.cz*, 19. 4. 2015 (online). Dostupné z: <<http://denikreferendum.cz/clanek/20230-podemos-tajemstvi-spanelske-syrizy>> (24. 4. 2016)

Budget, Ian, Hans Keman, Michael McDonald, Paul PENNING. 2012. *Organizing Democratic Choice: Party Representation Over Time*. Oxford: Oxford University Press.

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR. 2010. *Důvěra ústavním institucím a spokojenost s politickou situací v dubnu 2010*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR. 2010. *Důvěra stranickým představitelům*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Cevro liberálně konzervativní akademie. 2012. „Parlamentní volby v Řecku“ *Cevro.cz*, 29. 5. 2012(online). Dostupný z: <http://www.cevro.cz/web_files/soubory/237072/240153_D_cs_14denik_10_2012.pdf> (24. 4. 2016)

Collier, David, John, Gerring. 2009. *Concepts and Method in Social Science: The Tradition of Giovanni Sartori*. New York, London: Routledge.

Crewe, Ivor. 1985. „Introduction: Electoral Change in Western Democracies: A Framework for Analysis“. Pp. 1-22 in Ivor Crewe, David Denver (eds.). *Electoral Change in Western Democracies: Patterns and Sources of Electoral Volatility*. London: Croom Helm.

Česká tisková kancelář. 2009. „PROFIL: Opozice dokázala vládu sesadit zatím pouze jednou v roce 2009“ *ceskenoviny.cz*, 21. 5. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/profil-opozice-dokazala-vladu-sesadit-zatim-pouze-jednou-v-roce-2009/1218671>> (24. 4. 2016)

Delnic, Tomisla, Hubert, Gert, Maren, Hachmeister. 2010. „Vznikla středopravicová koalice, Petr Nečas byl jmenován premiérem“ *Landerbericht*, 30. 6. 2010 (online). Dostupné z: <http://www.kas.de/wf/doc/kas_20042-1522-26-30.pdf?110323084217> (24. 4. 2016)

Dolejší, Václav. 2009. „Klaus a Topolánek: léta neshod vyvrcholila demisí“ *iDnes.cz*, 27. 3. 2009 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/klaus-a-topolanek-leta-neshod-vyvrcholila-demisi-fbg-/domaci.aspx?c=A090326_220725_domaci_abr> (24. 4. 2016)

Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: HarperCollins Publisher.

Eibl, Otto. „Volební programy.“ Pp. 69-96 in Stanislav Balík et al. *Volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Brno: CDK.

Evans, Jocelyn. 2002. „In defence of Sartori. Party System Change, Voter Preference Distributions and Other Competitive Incentives.“ *Party Politics* 8 (2): 155- 174.

Evropský parlament. 2012. „Impulzivní a nspecifikovaní nevoliči: překážky a motivace spojené s účastí ve volbách“ *Evropský parlament*, 23. 11. 2012 (Online, pdf). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2012/research/qualitative_synthesis_cs.pdf (24. 4. 2016)

Fiala, Petr, Maxmilián, Strmiska. 2009. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & principal.

Fiala, Petr. 2010. *Politika, jaká nemá být*. Brno: Centrum pro výzkum demokracie.

Green-Pedersen, Christoffer. 2004. „Center Parties, Party Competition, and the Implosion of Party Systems.“ *Political studies* 52 (2): 324- 341.

Hanáček, Vladimír. 2015. „Český stranický systém po roce 2013 v sartoriánské perspektivě“ *E-polis.cz*, 17. 08. 2015 (online). Dostupné z: < http://www.e-polis.cz/clanek/cesky-stranicky-system-po-roce-2013-v-sartorianske-perspektive.html#_ftn37> (24. 4. 2016)

Hanley, Sean. 2011. „Dynamika utváření nových stran v České republice v letech 1996–2010: hledání možných příčin politického zemětřesení.“ *Sociologický časopis* 47 (1), 115-136. Dostupné z: <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/116-sociologicky-casopis-czechsociological-review-1-2011/2102>> (24. 4. 2016)

Havlík, Vlastimil. 2010. „Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010. Pp. 11-38 in Balík, Stanislav et al. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Havlík, Vlastimil. 2014. *Volby do Poslanecké sněmovny 2013*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav.

Hazan, Reuven. 1998. *Center parties: polarization and competition in European parliamentary democracies*. Edinburg: A&C Black.

Hloušek, Vít, Lubomír Kopeček. 2012. *Záchrana státu?*. Brno: Barrister & Principal.

„Janota: Můj balíček srazí příští rok růst ekonomiky o 0,6 procenta“ *Česká tisková kancelář*, (online). Dostupné z: <http://byznys.lidovky.cz/janota-muj-balicek-srazi-pristi-rok-rust-ekonomiky-o-0-6-procenta-pws-/statni-pokladna.aspx?c=A090921_123149_statni-pokladna_abc> (24. 4. 2016)

„Je dobře, že se Fischer nechová jako loutka“ *Lidové noviny*, (online). Dostupné z: <http://byznys.lidovky.cz/je-dobre-ze-se-fischer-nechova-jako-loutka-f1q-/statni-pokladna.aspx?c=A090502_083659_ln_domov_mel> (24. 4. 2016)

Jiříčka, Jan. 2013. „Bárta: S Okamurou nás spojuje přímá demokracie, rozpad VV nehrozí“ *iDnes.cz*, 9. 9. 2013 (online). Dostupné z:< http://zpravy.idnes.cz/barta-bude-kandidovat-za-okamuruv-usvit-f06-/domaci.aspx?c=A130909_125954_domaci_jj> (24. 4. 2016)

„Jsou nová politická hnutí populistická? Politolog je opatrný“ *Parlamentnilisty.cz*, (online). Dostupné z: < <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Jsou-nova-politicka-hnuti-populisticka-Politolog-je-opatrný-271022>> (24. 4. 2016)

Kabátová, Michaela. 2013. „Kubu na jihu vykroužkovali. Je to drtivá porážka, přiznal šéf ODS“ *lidovky.cz*, 26. 10. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/kubu-na-jihu-vykrouzkovali-je-to-drtiva-porazka-priznal-sef-ods-pwr-/zpravy-domov.aspx?c=A131026_171817_ln_domov_sm> (24. 4. 2016)

„Kdo jsem“ *Olga Havlová*, (online). Dostupné z: < <http://www.havlovaolga.cz/kdo-jsem>> (24. 4. 2016)

„KDU-ČSL-volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: < <http://www.aktualne.cz/wiki/politika/volby/kdu-csl-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3901>> (24. 4. 2016)

Kálal, Jan. 2014. „ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš“ *Echo24.cz*, 11. 10. 2014 (online). Dostupné z: <http://echo24.cz/a/w6Ux7/ano-je-pravicova-strana-se-socialnim-citenim-rekl-babis>> (24. 4. 2016)

„Kladenský program“ Komunistická strana Čech a Moravy, (online). Dostupné z: <<https://www.kscm.cz/uvodni-stranka/nas-program>> (24. 4. 2016)

„Klaus jmenoval Fischera, nový premiér slíbil „vládu tvrdé práce“ *Idnes.cz*, (online). Dostupné z:<<http://zpravy.idnes.cz/klaus-jmenoval-fischera-novy-premier-slibil->

vladu-tvrde-prace-p6s-/domaci.aspx?c=A090409_130639_domaci_nel//> (24. 4. 2016)

Klíma, Michal, Jan Outlý at al. 2010. *Volby do Evropského parlamentu 2009. Vybrané otázky přípravy, průběhu výsledků voleb*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk.

Klíma, Michal. 2013. „Koncept klientelistické strany. Případová studie – Česká republika.“ *Politologický časopis* 20 (3): 215-235.

Kneblová, Eva. 2010. „Využívání preferenčních hlasů.“ Pp. 159-184 in Stanislav Balík et al. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: CDK.

Kopecký, Josef. 2010. „Analýza: Věci (polo)veřejné a lov politických dinosaurů“ *Idnes.cz*, 2. 5. 2010 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/analyza-veci-polo-verejne-a-lov-politickyh-dinosauru-ppi-/domaci.aspx?c=A100501_123725_domaci_kop> (24. 4. 2016)

Kotecký, Tomáš, Daniel Čermák. 2003. „Výběrová šetření a analýza agregátních dat- diskuze na téma použitelnosti různých přístupů v komparativních analýzách politického chování“. *Sociologický časopis/ Czech sociological Review* 39(4): 529-550.

Králiková, Marcela, Pavel, Šíma. 2014. *Volební kampaně 2013*. Brno: Barrister & principal.

Kubát, Michal, Tomáš Lebeda. 2014. *O komparativní politologii a současné české politice*. Praha: Karolinum.

Kubát, Michal. 2004. „Stranické systémy.“ in Ladislav Cabada, Michal Kubát. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA.

Lane, Jan-Erik, Svante Ersson. 1997. „Parties and Voters: What Creates the Ties?“. *Scandinavian Political Studies* 20 (2): 179-196. „Aféra Nagygate mezi korupcí a organizovaným zločinem: Korupční sítě a jejich možný vliv na kvalitu demokracie v České republice“. *Středoevropské politické studie* 4 (7). Dostupné z: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=658>>

Lebeda, Tomáš, Miroslav Novák. 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Linek, Lukáš, Pat, Lyons. 2013. *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990-2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR.

Linek, Lukáš. 2012. *Voliči a volby 2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR.

Linek, Lukáš. 2014. „Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990-2013: stejný koncept, odlišná měření a podobné závěry?“ *Acta Politologica* 6 (1): 24–38. Dostupné z: <<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00618.pdf>> (24. 4. 2015)

Mainwaring, Scott, Carlos Gervasoni, Annabella Espana-Nájera. 2010. „The Vote Share of New and Young Parties“. *Working Paper* 368, 1-42. Dostupné z: <<https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/368.pdf>> (24. 4. 2016)

Mair, Peter. 2002. „Comparing Party Systems“. Pp. 88-107 in LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G., Norris, Pippa. *Comparing Democracies 2*. London: Sage Publications.

Marešová, Václava. 2009. „Tendr na likvidaci ekologických škod za 115 miliard zůstal ve hře“ *Rozhlas.cz*, 18. 5. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaci/_zprava/583782> (24. 4. 2016)

„Ministr Drobil, oznámil rezignaci“ *Novinky.cz*, (online). Dostupné z:<<http://www.novinky.cz/domaci/219763-ministr-drobil-oznamil-rezignaci.html>> (24. 4. 2016)

„Němcová odešla před přípitkem, s toxickou vládou se nechtěla poplácávat po ramenou“ *Novinky.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/307389-nemcova-odesla-pred-pripitkem-s-toxickou-vladou-se-nechtela-poplacavat-po-ramenou.html>> (24. 4. 2016)

Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Pařížková, Lucie. 2009. „Paroubek zvítězil, ale je za padoucha“ *Tyden.cz*, 16. 9. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/volby-2009/paroubek-zvitezil-ale-je-za-padoucha_138935.html> (24. 4. 2016)

Pedersen, Morgens. 1979. „The Dynamic of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility“. *European Journal of Political Research* 7(1): 1-27.

Pop, Valentina. 2012. „Van Rompuy: Winds of populism threaten free movement“. *EUobserver*, 25. 4. 2012 (online). Dostupné z: <<https://euobserver.com/justice/116032>> (24. 4. 2016)

Powell, Eleanor Neff, Joshua A. Tucker. 2013. „Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results, New Approaches“. *British Journal of Political Science* 44 (1), 123-147. Dostupný z: <<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=9090381&fileId=S0007123412000531>> (24. 4. 2016)

„Poslanci po 236 dnech přijali elektronickou evidenci tržeb. Jako první se zapojí hotely a restaurace“. *Ihned.cz*, 10. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://domaci.ihned.cz/c1-65156940-zive-poslanci-jednaji-o-navrhu-zakona-o-elektronicke-evidenci-trzeb>> (24. 4. 2016)

„Privatizace ČSA pokračuje“. *Ministerstvo financí České republiky*, (online). Dostupné z: <<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2009/2009-08-19-tiskova-zprava-5429-5429>> (24. 4. 2016)

„Předčasné volby do Poslanecké sněmovny 2013“. *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/predcasne-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3882>> (24. 4. 2016)

Pšeja, Pavel. 2005. *Stranický systém České republiky: Politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Brno: CDK.

Reynié, Dominique. 2011. „Le tournant ethno-socialiste du Front national.“ *Études* 2011 (11): 463-472.

Sartori, Giovanni. 2004. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Schumpeter, Joseph Alois. 2004. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Stegmaier, Mary, Klára, Vlachová. 2011. „The parliamentary election in the Czech Republic“. *Electoral studies* 2010 (30): 238-241.

Šedo, Jakub. 2007. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

„Sociální demokraté podali návrh na vyslovení nedůvěry vládě“ *Idnes.cz*, (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/socialni-demokrate-podali-navrh-na-vyslovenineduvery-vlade-pr5-/domaci.asp?c=A081015_112835_domaci_jba> (24. 4. 2016)

Sokol, Petr. 2013. „Babiš se opakování vtípu VV nevyhne“ *ODS.cz*, 27. 9. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.ods.cz/clanek/5697-petr-sokol-babis-se-opakovani-vtipu-vv-nevyhne>> (24. 4. 2016)

Šedo, Jakub. 2011. „Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení“. *Evropská volební studia* 6 (1): 63-74.

TOP 09. 2010. „Volební programy.“ *TOP 09*, 10. 1. 2010 (online). Dostupné z: <<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/archiv/volebni-program-2010/>> (24. 4. 2016)

Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. 2014. „Program hnutí“ *Úsvit přímé demokracie*, 17. 4. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.usvitnarodnikoalice.cz/program-hnuti/>> (24. 4. 2016)

Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. 2014. „Stanovy“ *Úsvit přímé demokracie*, 15. 4. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.hnutiusvit.cz/wp-content/uploads/2013/04/stanovy2014.pdf>> (24. 4. 2016)

„Úsvit přímé demokracie - volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktualne.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/volby-do-poslanecke-snemovny-2013-usvit-prime-demokracie/r~i:wiki:3903/>> (24. 4. 2016)

Vadlejchová, Lucie. 2009. „Vláda získala silný mandát, pochvaloval si premiér Fischer“ *Lidovky.cz*, 7. 6. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/vlada-ziskala-silny-mandat-pochvaloval-si-premier-fischer-p3w-/zpravy-domov.aspx?c=A090607_133151_ln_domov_tai> (24. 4. 2016).

Valášková, Marie. 2009. „Rozhodla Lisabonská smlouva“ *Hospodářské noviny* 53 (59), 1.

Věci veřejné. 2010. *Politický program*. Praha: VV.

Vikarská, Zuzana. 2010. „Diskuze o změně volebního systému v ČR.“ Pp. 20–35 in Marek Antoš, Jan Wintr (eds.). *Volby, demokracie, politické svobody*. Praha: Leges.

„Vláda Petra Nečase“ *Aktuálně.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/vlada/r~i:wiki:703>> (24. 4. 2016)

„Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané v 2013“ *volby.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps>> (24. 4. 2016)

Wolinetz, Steven B. 2006. „Party Systems and Party System Types“. Pp. 51-62 in Katz, Richard S., Crotty, William. *Handbook of Party Politics*. London: Sage Publications.

Seznam použitých zkratk, tabulek a grafů

Seznam zkratk

AENH- Evropská aliance národních hnutí

ANO- ANO 2011

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

ČR- Česká republika

ČSSD- Česká strana sociálně demokratická

EP- Evropský parlament

JOBBIK- Hnutí za lepší Maďarsko

KDU-ČSL- Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KSČM- Komunistická strana Čech a Moravy

LIDEM – LIDEM – liberální demokraté

NATO- Severoatlantická aliance

NF- Národní fronta

ODS- Občanská demokratická strana

PASOK- Panhelénské socialistické hnutí

PS- Poslanecké sněmovna

SPOZ- Strana práv občanů – Zemanovci

SYRIZA- Koalice radikální levice

SZ- Strana zelených

ÚSVIT- Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury

VV- Věci veřejné

Seznam tabulek

Tabulka 1- Sartoriho klasifikace stranických systémů podle počtu relevantních stran

Tabulka 2- Čistá volební volatilita ve volbách do České národní rady a Poslanecké sněmovny v letech 1992- 2010 (použit Pedersenův index volební volatility a jeho dekompozice)

Seznam grafů

Graf 1- Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2010

Graf 2- Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2010

Graf 3- Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2013

Graf 4- Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013

Abstrakt

Bakalářská diplomová práce se zabývá proměnou českého stranického systému v letech 2010 a 2013. Cílem této bakalářské práce je analyzovat proměny, ke kterým došlo mezi parlamentními volbami 2010 a 2013 ve vztahu českého stranického systému. Teoretickým základem je teorie stranického systému Giovanniho Sartoriho a také volební volatilita. Bakalářská diplomová práce se dělí na čtyři kapitoly. Nejprve představuje teoretickou část ohledně teorie výše zmíněného Giovanniho Sartoriho. Je doplněna teoretickou částí volební volatility. Analytická část začíná druhou kapitolou, která se věnuje politickým kontextem doby před rokem 2010, pro lepší pochopení. Třetí kapitola se primárně věnuje analýze volebního období 2010 a to konkrétně v rámci jednotlivých volebních výsledků, poté je aplikována teorie Giovanniho Sartoriho a závěr se zabývá jednotlivými výpočty na základě volební volatility. Ve čtvrté kapitole se zabýváme přesně totožnými parametry, akorát se posuneme k parlamentním volbám 2013. Na základě zjištěných informací je pak možné zodpovědět výzkumné otázky a naplnit cíle práce.

Klíčová slova: stranický systém, parlamentní volby, volatilita, Česká republika.

Abstract

Bachelor thesis deals with changes of transformation czech party systém in 2010 and 2013. Main goal of the thesis is analyze changes which happened during parliamentary elections in 2010 and 2013 in relation to party system. The theoretical base is theory of party system of Giovanni Sartori and electoral volatility too. Bachelor thesis is divided into four chapters. Firstly is theoretical part about theory above mentioned Giovanni Sartori. It is added by theoretical part of electoral volatility. Analytical part begins in the second chapter, which is devoted to political context period before 2010 for better understanding. The third chapter deals with analysis of electoral period 2010 and specifically in relation to particular electoral results then is applied the theory of Giovanni Sartori and in last part deals with individual calculations on the base of electoral volatility. In fourth chapter we are dealing with the same like in the third chapter only we are moving to parliamentary election in 2013. Eventually, it is possible to answer the research questions and fulfill goals of the thesis.

Key words: party systém, parliamentary elections, volatility, Czech republic.